

SIRP JA VASAR

EESTI NSV KULTUURIMINISTEERIUMI, EESTI NSV KIRJANIKE LIIDU, EESTI NSV KUNSTNIKE LIIDU
JA EESTI NSV HELILOOJATE LIIDU HÄALEKANDJA

Nr. 26 (810)

Reedel, 26. juunil 1959

XVIII aastakäik

Tänase päeva noor kangelane

Jutt on kirjandusteo kangelasest, noorest, kelle sünnidaatum langeb käesoleva sajandi kolmekümnendasse aastasse ja kelle teadlikum vaimne kujunemine ning kasvamine algab alles pärast Teist maailmasõda, kestab tänase päevani ja kellest meie kirjanduses leidub veel üsna kasinatult andmeid.

Sõjajärgne taastamisperiood, viisaastakud, meie vabariigi põllumajanduse kollektiviseerimine ja tööstuse industrialiseerimine — see rahutu, sündmusterikas ajastu on jätnud iga inimese kujunemisele oma jäljed, on nagu oma palge järgi vorminud inimest. Nende aastate noorte vaimset palet ei saa võrrelda sajandi alguse, ja isegi mitte sõjaaegse noorukiga — kui muutub ja omandab uue kvaliteedi elu, siis peab muutuma ka kangelane elus ja kirjanduses ülesandeks on fikseerida, jäädvustada see uus, mille elu on kas seadnud ideaaliks või mis on juba muutunud ideaalist tegelikkuseks.

On temast kirjutatud, sellest kaasaja noorest kangelasest. Temast on kirjutatud Juhani Smuul, Hans Leberecht, temata pole saanud läbi mitmete ja mitmete jutustuste autorid — ja ikka ei ole meil kaasaja kangelast sellises mitmekülguses, täiuses, nagu sooviksimme näha, rääkimata sellest, et puudub noore inimese kujunemise eepoos — romaani. Vajadus selle järele on vahet suurem kui kunagi varem. Iga ajajärk annab midagi kaasa oma kangelasele. Samuti nagu iga rahvuski. Me ei saa leppida ainult Pavel Kortšaginiga, meil on vaja uut, tänapäeva Kortšaginit, kes aitaks meil paremini mõista meie päevi.

Huvitav, teinekord on raske seletada ja isegi talbata, mis kirjandusteoses öieti avab ajastu, meie päevade sisu. Võtad jutustuse käsile ja leiad seal väga tänapäevast sõnavara — brigadir, sovhoos, tootmisplaan jne. Aga sellest on ilmselt vähe, kui pakutakse uusi sõnu, muidu aga on kõik endine, vana. Ilmselt on ikka tegemist uue tunnetaamisega, selle läbelaamisega ja võib-olla omal nahal kogemisega, mis loob ühes teoses kaasaegsuse ja mille puudumine jätab teise jutustuse või romaani vägagi endisaegseks, hoolimata sellest, et tema sündmustik on toodud näiteks viiekümnendatesse aastatesse ja et kõneldakse maisist, silovalmistamisest, traktorijaamade reorganiseerimisest. Kaasaegsuse sügavam olemus ei väljendu siiski mitte niivõrd süües, sündmustikus, tegelaste keeles, kui võrd nende psüühikas, nende mõttemaailmas, nende maailmavaates. Ja siin on peidus ka vana ja uue dialektiline vastuolu, mis sündmustikus kahjuks paraku ei peegeldu alati, sest alati ei tarvitse vastuolu jõuda konfliktini, ta võib varjuda, maskeeruda, võtta mikrivärvuse. Kuid ta on olemas ja avaldub selgesti inimese psüühikas.

Siiski, ka süžee, vorm, kompositsioon on oluline. Võib muidugi ehitada klassikalise romaani süžeele uue teose. Kuid seal peab ometi jääma mõndagi suhteliseks, tinglikuks. Kollektiivi osa suuremine, inimestevahelise suhtlemise tihenemine, ajastu kiire tempo — eks see kõik nõua isegi kompositsioonis mingil määral erilist laadi.

Paraku, tõepoolest kõneldes kaasaja noorest inimesest ja tema kujunemise romaanist, tuleb kõigepealt kõnelda sellest elulisest materjalist, mis meil tema kujutamiseks on, ja katsetest — õnnestunud või ebaõnnestunud — teda kujutada.

Missugune ta on, milline on tema mõttemaailm, tema suhtumine ühte või teise probleemini — alles pärast selle kõige selgitamist võime öelda, kes ta on, võime asuda tema kujutamisele. Mõnikord kahjuks tundub, et lihtsalt kas laiskusest või ükskõiksusest sammume vanu tuttavaid teid; selle asemel, et uurida ja püüda mõista selle olemust, mis sünnib ja toimub elus, lähtume kirjanduslikest eeskujudest.

Näiteks skeem: noor spetsialist läheb linnast maale, seal esineb mitmesuguseid raskusi, kusjuures inimene jõuab teelahkmele — kas põgeneda tagasi või jääda. Otsustaval hetkel leidub keegi või miski (sõber või kollektiiv), kes mõjutab kangelast jääma; teose lõpul sõidab keegi talle linnast järele (tavaliselt austaja), aga noor spetsialist ei lahku, ta leiab, et õige koht on ikka seal, kus ta on.

See on ju kõik mõeldav, elus võib tõepoolest nõnda juhtuda. Aga kui süüesugune skeem saab üheaegselt aluseks mitmele ja mitmele jutustusele, nii et jääb mulje, nagu valitseks kirjanduses üldine pöud, siis vihjab see küll rohkem mõtte vaesusele ja elulise materjali vähesusele, kui tõelisele kirjanduslikule tööle. Et see pole väljameeldis, võrreldagu kas või L. Urbaniku «Isiklikku õnne» ja J. Selja «Eksamit»

E. MAASIK

— kahte novelli, milles valitseb silmatorkavalt lähedane süžee-skeem.

Ei, meie kaasaja noort kangelast ei maksa otsida niivõrd raamatute kaante vahelt, kui võrd elust. Elus on ta tõepoolest olemas ja pakub suurt huvi teda jälgida, temaga tutvuda, teda tundma õppida. Aga, jah, ta on ka väga liikuv, rahutu, rännuhimuline, nii et korra võid teda näha kodumail, kuid sealsamas on ta juba kadunud ja sa kohtad teda uuesti kas Nižni-Tagili

ma Arktise jäävälju ja metsikuid lumetorme. Kindlasti nendes noortes oli hea osa rännulusti, seiklusrõõmu, uurimisiha — kui räägime patriotismist, ei maksa unustada ka neid psühholoogilisi kõrvalmõtteid. Vähegi rohkem kujutub elulisemaks, täiuslikumaks.

Ja tegelikkuses on tänapäeva noor palju arenenum, kogenum ja targem kui tema «suguvend» 19. sajandi lõpul või 20. algul. Väljaotsa Jaanil oli maailm palju kitsam. See ongi autori realismitunne ja teene, et ta kujutas Jaani sellisena, nagu tollal oli tuhandeid ja tuhandeid saunikuid, noormehi, kelle



28. juuni — päev suve südames, nõukoode noorsoo päev. Kõpseksamid on jäänud selja taha, küpsustunnustega koos paljude vastu võetud ka lähetuskirjad tööle. Teisi ootavad õpingud valitud erialal, päevad täis otsimist, uurimist ja leidmist. Õnnelikud päevad, mil kogu oma jõu võid anda sellele maale ja sellele rahvale, kellest ise oled lahutamatu osa! Mõõdas on paljudel noortel ka suvepäevad, mil tunnistati sind oma kodumaa väärikses

kodanikuks. Ja nüüd lähed vastu nõukoode noorsoo päevale — kindlalt ja rõõmsalt. Oled teinud kõik, et tasuks sulle antu eest anda ka oma parim.

Suvised päevad on pikad, soojad ja heledad. Pälke käib kõrge ja linnupõjad koguvad jõudu lennuks. On tulnud aeg sirutada tiivad...

Pildid: Tallinna N. V. Gogoli nim. 21. Keskkooli parimad lõpetajad Tiia Allimann ja Koit Jõhvik.

ehitustellinguil või Kasahstani viljaväljadel. Ja et ta on nii liikuv nagu elavhõbe, siis oleks küll kirjaniku poolt lausa karuteene suruda tema elu ja tegevus aja- ja kohahüütsuse ränge raamidesse. Las ta rändab mööda maad, otsib enesele kohta elus — saab vanemaks ja leiabki selle. Meil otsekui peetakse mingiks aukohuseks istutada noormees või tütarlaps mingisse suunamislehtedega kindlaksmääratud ametisse ja nähakse selles isegi suurt vourust, kui inimene jääb rahule selle esimese ettejuhtuvaga. Aga kui ta võiks mujal töötada paremini? On see's mingi vourus kinnistada noor sinna, kus ta ei taha olla. Elus näeme sageli vastupidist, seda, et inimesed, noored on nagu rändlinnud — aasta siin, teine seal; püsimatu, rahulolematu, otsiv... ja tegelikult teine äärmus, samuti taunitav. Võib-olla vastureaktiooniks püütakse teinekord pakkuda ideaali, mis on tegelikult ainult pahupüüti reaalsus, aga mitte midagi enam. Karl Tambergi «Igapäevne tuli» on tõesti värskevõde, sest näeme noori, kes armastavad ületada kaugusi, kes vastavad komsomoli üleskutsele minna uudismaadele ja vastaksid üleskutselikele ka siis, kui neid kutsutaks valluta-

silmaring piirdus ainult metsadetaguse külaga, kellel kiriku juures käimine oli juba suur, meeldejäädav sündmus. Nii oli tema sisemaailmgi kitsam, märksa piiratum, seal jäi rohkem ruumi tundmustele kui mõistusele, rohkem lihtsatele psüühilistele reaktsioonidele, vastustele maailma mõjutustele, kui keerulistele mõttekäikudele, arutlustele. Ja see on juba Eduard Vilde andekus, et ta oskas näidata ka sellist inimest, kes tollal oli ees oma keskkonnast, oli vaba usu kammitsaist, tolle religioosse dogmatismi orjahaalast — Lõhmuse Taavetit. Taavet «Prohvet Maltsetis» oskab arutleda, oskab mõelda, näha sügavale oma aega ja mõista selle olemust. Taavet on oma aja positiivne kangelane.

Aga kui meie kaasaja kangelane jääb verevaesemaks, kitsarinnalisemaks, kahvatumaks kui mõõdund sajandi inimene, siis on see juba karuteene lugeja, oma ajastu, meie päevade vastu. See on tegelikkuse väär peegeldamine ja kujutamine. Meie noor on elus väga mitmepalgeline, huvitav, pole hoopiski mitte suu peale kukkunud ja oskab ning armastab mõtiskleda, arutleda ja... tegutseda. Pole vast tarvidust tuua näiteid ebaõnnestunud

noorte kujudest meie proosakirjandusest. Nendest on kõneldud igas ülevaates, iga novellivõistluse kokkuvõttes ja vist ka iga «Võitleva Sõna» numbril analüüsi puhul. Ebaõnnestumiste põhjusi on otsitud kas noorte autorite küündimatusest või vaheses aine tundmises. Arvatavasti on põhjus tõepoolest nii ühes kui teises, kuid esmajoones võib-olla siiski milleski üldisemas — me ei tee enesele filosoofiliselt selgeks, mida kujutab kaasaja kangelane, missugused erinevused on tal võrreldes eelmiste aastakümnete ja perioodide kangelastega, milliseid uusi omadusi on elu kujundanud temas ja missuguses suunas läheb tema edasine arenemine. Lühidalt, me ei tea sageli, kust ta on tulnud ja kuhu ta läheb. Enne tuleb uurida ja mõtestada eluline materjal, alles siis hakakem teda kasutama. Ja selle materjali tundmaõppimisel on väga vajalik hoiak, meie suhtumine,

linnas tehaste, tööstuste, koolide näol. See arenguajon peab peegelduma ka kaasaja kangelase kujutamises, see oleks öieti võtmeks, mis avab tee tema juurde. Kollektiivist mööda minna ei saa, vähemalt siis mitte, kui me kirjutame noore arengulugu, romaani temast.

Meie aja kangelase kujutamisel ei tohi olla eeskujuks mingi šabloon, liist, sest temas, selles kangelases eneses, pole midagi šabloonset. Ta on isiku- ja ajastupärane ning sellisena kordumatu. Ja sellisena tuleb teda otsida elust ja leida elust. Seda on raske teha. Nagu juba öeldud, ei lase ta sammalt selga kasvada, on alati liikuv ja ikka seal, kus midagi tekitab, on midagi sünnib.

Mõten, et olen näinud teda paaril korral, tema lapsepõlves, kodanliku aja lõpupoole. Tookord oli ta väike, näruselt rietatud ja paljasjalgne poisike. Ta isa oli vanglas ja selle kohta räägiti nii mõnigiisuguseid jutte. Ühed ütlesid, et kingsepp pisteti pokri, sest jõi parandada toodud säärkud maha, teised kinnitasid, et tahtnud revolutsiooni teha ja riiki kukutada. Nii räägiti ta isast, kuid poisist ei hoolitud sõnagi lausuda. Ta oli arg ja kui ta ei nutnud, siis oli ta ümmargusel nõbinaga ning vistrikulisel näol kaastunnet anuv ja kaitset otsiv naeratus. See püsis seal isegi esimeste võmmude ajal või kui ta müts tõsteti tänavatolmu täis ja visati üle tuletõrjeaja kõrge plangu. Siis järsku muutus see naeratus grimassiks ja ta hakkas nutta tihkuma. Selles kõiges oli midagi haledat ja kaastunnet äratavat. See on võib-olla veidi dimnutiivne pilt kangelase lapsepõlvest, kuid kas on siis õigus teda ilustada, seda inimesehakatast. Arvatavasti on kõige olulisem see, mis temast sai. Neljakümne esimese aasta kevadel ma nägin teda pioneerimaleva paraadi ajal. Tal oli seljas vaige lühikeste käistega pluus, lühikesed püksid, jalas sandaletid ja ta kandis maleva lippu ning sammus kolonni ees. Ta juuksed olid pigatud ja ta näol oli tõsine, peaaegu range ilme. Ja kõige tähtsam: keegi vaatajaist ja kaaslastest ei naernud teda.

Hiljem kuulsin ma, et üks poisipõngerjas oli roninud sakslaste pommi-rünnakute ajal katusele ning võidelnud süütepommidega, pildunud neid nagu telliskive alla. Julge nagu täismees, öeldi tema kohta. Ma usun meelipärrast, et see oli jälle tema.

Ja hiljem, ka hiljem on kohtunud positiivse kangelasega. Traktorijaamas, kolhoosis, metsatööl ja ülikoolis — ikka isepalgeline, omamoodi uus, aga omamoodi ka justkui vana tuttav on ta juhtunud mulle vastu. Näha, et pole ta elu olnud liugulaskmine neil sõjajärgsetel aastatel — liugulaskjast ja tööle käegalõijast ei saanud positiivset kangelast —, aga pole ta ka norutaja ega viriseja. Ennem on visanud sõpradega pitsi, kui tuju tusane, ja laulnud paar lõbusat laulu. Mõtletja ja peaga poiss on ta ka olnud, ennem isegi sõnadega norija kui tossike. Ja kasvanud on ta kuidas veel tollest noorusajast. Oma arvamine ja arusaamine maailma asiadest! See tõi teinekord pahandustki kaela. Seal ülikoolis — tema rääkis, et programmid on vananenud ja et tuleb palju tarbetut õppida, sihukest, mis elus vaja ei lähe. Oleks ta ainult nii, et räägib, aga ei — mida ei tahtnud, seda ta ei õppinudki. Mis teha, tema, see kangelane, on üsna praktilist laadi, temale ei meeldi «asi iseneses» — igal ajal olgu oma eesmärk. Eksamitel muidugi pörus läbi: hakkas professorile selgitama, et tema aine on tarbetu. Tuisupea! Jäi stipendiumist ilma ja pidi lahkuma. Aga ega ta pooleli jätnud — jätkas kaugõppe teel ja lõpetas ikka kooli.

Niisugusena on ta jäänud meelde neil üksikutele kohtumistele temaga. Paraku, ta elu on palju mitmekülgsem ja sügavam. Ja selles on olnud palju huvitavaid sündmusi. Neid ei saa välja mõelda, neid tuleb tundma õppida. Neid tuleb kuulata inimestelt, kaaslastelt, kes temaga koos on töötanud või elanud külg külje kõrval. Lõppude lõpuks annab elu kirjanikule materjali ja ainet, aga mitte vastupididi.

Elust õppida — olekski tee, mida mööda me jõuame meie päevade positiivse kangelaseni ja vabaneme skeematismist loomingus.

EESTI NSV
ÜLEMNÕUKOGU PRESIDIUMI
SEADLUSsm. S. Prohhorovi autasustamise kohta Eesti
NSV Ülemnõukogu Presiidiumi aukirjaga

Seoses 50. sünnipäevaga ning teenet eest muusikakultuuri arendamisel autasustada Eesti Raadio sümfooniaorkestri dirigenti, Eesti NSV teene-

Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimees
J. EichfeldEesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi sekretär
A. Kründel

Tallinn, 15. juunil 1959

INFORMATSIOONILINE
TEADAANNE

NÕUKOGUDE LIIDU
KOMMUNISTLIKU
PARTEI KESKKOMITEE
PLEENUMI KOHTA

24. juunil 1959 algas Kremli Suures Pales NLKP Keskkomitee pleenum. Keskkomitee pleenum kinnitas järgmise päevakorra:

Partei- ja nõukogude organisatsioonide ning rahvamajanduse nõukogude tööst NLKP XXI kongressi otsuste täitmiseks tehnilise progressi kiirendamise alal tööstuses ja ehitustevõttes (abinõudest, mis on tarvistevõetud, et täita NLKP XXI kongressi otsused tööstuses ja ehitustevõttes kompleksse mehhaniseerimise rakendamise, tootmise automatiseerimise, voolulinde kasutuselevõtmise ning vananenud seadmete, stantside ja instrumentide asendamise kohta, tööstusliku tootmise ja ehitustevõtte edasise laiendamise, toodangu kvaliteedi tõstmise ja selle omahinna alandamise, samuti ehitustööde maksumuse alandamise eesmärgil) — ettekanded Moskva linna, Leningradi, Stalino, Sverdlovski ja Dnepropetrovski rahvamajanduse nõukogult; NSV Liidu Ministrite Nõukogu Riikliku Keemiakomitee ettekanded selle kohta kuidas täidetakse NLKP Keskkomitee pleenumi otsust 7. maist 1958 keemiatööstuse arendamise kohta ning eriti sünteetiliste materjalide ja toodete valmistamise kiirendamisest elanikkonna ja rahvamajanduse vajaduste rahuldamiseks; ettekanded tekstiilitööstuse edasiarendamise alandamise kohta.

Keskkomitee pleenumi hommikul istungil kuulati ära ettekanded Moskva Linna Rahvamajanduse Nõukogu esimehelt sm. K. D. Puhhovilt, Leningradi Rahvamajanduse Nõukogu esimehelt sm. S. A. Afanasjevilt, Stalino Rahvamajanduse Nõukogu esimehelt sm. I. I. Djadžõkilt ja Sverdlovski Rahvamajanduse Nõukogu esimehelt sm. S. A. Stepanovilt.

Ohtusale istungil kuulati ära Dnepropetrovski Rahvamajanduse Nõukogu esimehe sm. N. A. Tihhonovi ettekanded ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu Riikliku Keemiakomitee esimehe sm. V. S. Fjodorovi ettekanded.

Keskkomitee pleenumile on kutsunud partei oblasti- ja kraikomiteede ning liiduvabariikide kommunistlike parteide keskkomiteede esimesed sekretärid, samuti teised sekretärid, kelle kompetentsi kuuluvad tööstuse, transpordi ja ehitustevõtte küsimused, suurte tööstuskeskuste partei linna- ja kraikomiteede sekretärid, Moskva ja Leningradi partei rajoonikomiteede sekretärid, suurte tööstustevõtte ja ehituste parteikomiteede sekretärid ning teisi kohalikke parteitöötajaid; liiduvabariikide ministrite nõukogude esimehed, oblastide ja kraide täitevkomiteede ning autonoomsete vabariikide ministrite nõukogude esimehed, rahvamajanduse nõukogude esimehed, liiduvabariikide ministrite nõukogude riiklike teaduslik-tehniliste komiteede esimehed liiduvabariikide ministrite nõukogude riiklike planeerimis- ja ehitus- ja vahendite juhatajad, väljapaistvad konstruktorid ja teaduslikud töötajad; tootmisespindlasel, tuntud leiutajad ja racionaalseerijad; teisi juhtivaid töötajaid kohtadelt; NSV Liidu ministrite nõukogude ja muude keskasutuste juhtivaid töötajaid; NLKP Keskkomitee aparraadi vastutavad töötajad. NLKP Keskkomitee pleenum jätkub.

Meie komöödiapöid oli viimasel aastatel üsna sootist. Üksikud kesised asjad isetegevuslavadele oli öieti kõik, mida see jäätmaa kasvatas. Nüüd on mõni põlluserv hakanud värsked võrsed ajama. «Vanemuises» on valgest nainud Ralf Parve satiirilise komöödia «Ondsuse labürint» ja Raimond Kaugveri komöödia «Seitse pikka päeva». Lydia Koidula nimeline Pärnu Dramateater tõi lavale Uno Lahe 3-vaatuselise komöödia «Atlandi heeringas». Ja esimest lõikust ei saa kehva nimetada. Otsitakse. Katsetatakse. Ning ka leitakse. «Ondsuse labürint» on nähtud — laval, televisioonis — ja sellest juba kiitvalt räägitud. «Seitse pikka päeva» alles jõudis publiku ette. «Atlandi heeringas» on nähtud, kuid sellest veel vähe räägitud.

Nüüsis — luuletaja ja satiirik Uno Laht debüteerib näitelaval. Lahe värsked komöödiad on alati oodatud ja neist juba enne ilmumist kõneldud. Veel parem on muldugi see, et neist ka pärast ilmumist rääkida saab (mitte ainult ajakirjanduse retsensioonides). Lahe satiirilistes värssides on teravaid tõrkeid ja mõnusat nalja, tal on silma ja sulge. Rohkempi ta oskab visata kivi sinna, kus teised kapsaada pole märganud. See kõik aitas juba ette luua Lahe komöödiast arvamus — olgu mis ta on, aga nalja peaks seal ikka olema, ja mitte päris hambutud. Vähe-malt piimahammastega.

Komöödia on öieti üks raskemaid žanre. Naljatades tuleb kõnelda tõtt, koomilistest situatsioonidest ja kuju-dest luua tervik, mis midagi ka ära ütleb. Lihtsam on käia ammu käidud teid ja öelda seda, mis ammu on öeldud. Laht pole ootusi petnud. Me oskame olla küllalislakke ja viisakad, väärikselt vastu võtta küllalisi ka raja tagant — isegi siis, kui nad ei tule meie juurde heade kavatsustega. Kui aga mõnede inimeste küllalislakus ja agarus nii kaugele ulatub, et sellest küllalise vastuvõtmisest kujuneb mingi «eesmärk omaette», keerulise ja sageli isegi naeruväärse programmi tagaajamine, muutub see küllalislakus pentsikaks ja mõnikord isegi meie kodanikuvaarikust alandavaks lõimitamiseks võora ees. See on üks. Igapäevases töös rutus ei märka me isegi sageli, mida me korda oleme saatnud: virsime pisipuuudeste üle ja peame neid vahel liiga tähtsateks. See on kaks. Otseselt on Laht välja naernud need, kes tõesti pahatahtlikena meie ühiskonna vastu roomavad võora ees, hindavad ainult kõike välismaist. Küllaliti avar programm, ja sealjuures mitte kerge programm. Anda seda kõike komöödias nii, et poleks otselõimet ja näpuga näitamist, see nõuab tõesti uudset lähenemist, uudseid kujusid ja vahendeid. Ja nii tuleb lavale peategelasena onupoeg Kanadast — Franklin George Abraham Mustkikas, kes on lahkunud Eestist juba imikuna ja kes räägib võru murrakut segamini ameerika slangiga. See tegelane võimaldab autoril kõike olemasolevat ja toimuvat jälgida uude vaatenurga all. Ja kui-gi situatsioon komöödias on küllaliti erakordne, on komöödiat ometi suur üldistav jõud. Seda just sellepärast, et autor on osanud inimesed tegutseda ja rääkima panna just nii, nagu nad antud olukorras tõesti tegutseda ja rääkida võiksid, ja laval nähtud tüüpe liigub kahtlemata ka elu näitelaval. Andke neile ainult onupoegi, ja kõik laval toimunu võib korduda.

Pärnu teater on komöödia lavastanud väga realistlikult, vältides liigset karikereimist ja halvas mõttes komöödiatlikkust Lavastaja Artur Ots on usaldanud kirjanikku ja jätnud peamise osa sõnale, püüdmata kujundada

mingeid rõhutatult koomilisi situatsioone või rabavalt karikereimist tüüpe. Laval tegutsuvad usutavad, realistlikud, tavalised inimesed ja see aitab näidendi mõtet veelgi sügavamalt mõjule pääseda. Koomika peitub nende inimeste mõttemaailmas, sisemuses, ja vaatajate naerus on mõnikord hämmeldust — kas ei naera ma mitte isenda üle?

Muidugi, kõik kujud ei ole võrdsel tasemel. Kõigepealt tahaksin nii kir-

Rõigaste korter täis igasugust mööblit, tema algatusel kleebitakse remontimata seinad täis plakateid — ühesõnaga, tema juures kujuneb küllalislakusest omamoodi lõimimine võora ees. Kiviloog pole halb inimene, pole meie ühiskonnale vaenulik, nagu Koosapoe; ta on ainult kitsas ja kivistunud. Veera Luur jääb selles osas pisut üheplaaneliseks tema arusaamine oma vigadest ei kasva välja kõigest eelnevast, mistõttu tema «patukahetsurepliid» tulevad

positiivne ja — kui täpselt statistikat teha — neli negatiivset kaju. Kurb see küll on, kuid seegi hästi õnnestunud positiivne kaju on «importkaup». Kodumaistel jääb liha ja verd üsna väheks. Ei saa öelda, et teater siin oma parimat teinud poleks. Oskar Rõigas (Arnold Sikkil), Amalie Rõigas (Olli Ungvere), Miralda Kõosaar (Lia Tarmo), Niuks (Selma Sõro) jt. on mängitud korralikult, ansambliiselt, elavalt ja realistlikult. Kuid juba nende lavalised funktsioonid on mõnikord napid ja küsitavad. Autor nimetas oma komöödiat algul «lühiliseks komöödiaks». Otleksin, et siin on öieti kaks külge — lühiline ja satiiriline. Viimane neist siiski tunduvalt tugevam. Tugevam just sellepärast, et seda kandvad kujud on mahlakad ja värsked, neil on oma tegevus, oma suund. Positiivne leer aga on suuremalt jaolt rohkem illustreerivas või lihtsalt lava täitvas osas. Koosapojale ja Loogile keegi vastu ei astu, konflikti siin ei teki, mingit erilist osa neil Jorhi tuleku ka täita ei ole — loomulikult pole sellistes tingimustes kerge luua erilist individualiseeritud ja meelde jäävat kaju. «Lühilised stseenid» (Robert—Mail, Miralda—Jorh) aga jäävad mõnel määral illustreerivateks, kahvatumateks. Eriti raske osa on täita Robert Rõikal (Uno Loit). Kuna tema tekkis on kõige rohkem deklaratiivsus ja otsest «jutlustamist», jääb see kaju ka laval tühjaks, positiivseks «lõlde».

Mis teha — positiivsete kujude nõrkus kahandab komöödia mõjujõudu. Kuid siiski on siin palju, mille üle võib siiralt rõõmu tunda. Värskete probleemide terav asetus ja uudne lavaline lahendus meie komöödias — see annab õiguse öelda, et «Atlandi heeringas» on tõesti hammastega. Lahe esimene komöödia igatahes sunnib soovima, et see ei jääks autoril viimaseks.

Nii. Need olid õnnestumised — üks

I. Viiding

Hammastega heeringas

Janiku saavutusena kui ka lavaliselt leidliku lahenduse poolest esle tõsta peategelast — Franklin Georg Abraham Mustkikast.

Paul Ruubel Mustkikas on esimesel pilgul vaadates lapselikult siirust ja lihtsameelsust, võitsimat huumorit ja lihtsa töömehe kohmakust. Kuid vaatuste jooksul avab näitleja oskuslik peategelase sisemaailma. See on arukas, kaalutlev ja selgepilguline tööline, kes on tulnud siia vaatama, kuidas elavad meie maa töölisel tegelikut. Ta tahab näha ja oskab näha seda, mida me oleme saavutanud, tunneb selle üle siirast rõõmu ja kadedust. See rõõm pole üllalt alla suhtuv heatahtlik õlalepatsutus, vaid töömehe austunustus saavutatule. Kadeduse ja hammastusega kõneleb ta sellest, kuidas ehitusel lihtsad töölisel ülemuste käest materjale nõuavad, ja murega meenutab seda, mis ootab teda kapitalistlikus maailmas, kui ta meie maast tõtt kõneleb. Kuid ta näeb ka seda, mida autor oma näidendis on naeruvääristanud — ta mõistab lihtsal, otsekohesel viisil hukka Manivald Koosapoja taolised intelligendikesed, kelle jaoks «elu» on ainult väljaspool kodumaa piire. Nagu ütlev positiivse leeri esindaja Robert Rõigas: «Võiks arvata, et sind siia tõi toonekurk... Jah, ja... selleks, et süütu ingliskene meile selgeks teeks... mis meis on head ja halba! Laht on kirjutanud oma näidendi nii, et Jorhiks kutsutu kannab kogu sündmustikku oma õul, ja Paul Ruubel suudab sellega hakkama saada. Tõreda mahlakusega annab ta oma segakeelseid repliike, millele publik elavalt reageerib. Tõsi, sageli ei ole autor tema kõneski pääsenud mõõda otseütlemisest. Kuid huumorikas, kuld-kohati liiga keeruliseks aetud murrak pehmdab nende häirivat mõju.

Teine kaju näidendis, mis on hästi karakteriseeritud ja uudest vaatevinklist nähtud, on Manivald Koosapoe. «Vastküpsutatud intelligendikesed». See kaju on sügavalt koomiline, võiks öelda isegi — traagiliselt koomiline. Lavastuses on hästi tabatud juba tema väline karakteristik. Kuid koomika ei peitu mitte ainult selles, vaid Heikki Haravee annab selgesti tajutavalt edasi kogu tema kängunud mõttemaailma, selle inimese sisemuse, kellele Tammsaare on ainult «eesti Galsworthy». Heade, iseloomulike detailidega kujundatud tüüp!

Kolmas autoripoolne õnnestumine on kahtlemata Loreida Kiviloog, Välismaalaste Organiseeritud Kohtlemise Seltsi (VOKS) esindaja. Oma kohustustest ülemäärane vaimustusse sattunud naisterahvas, kes arvab, et tähtsaim on välismaalasi ühest asutusest teise, lihtelt banketilt teisele vedada, andmata neile aega oma silmaga ringi vaadata, kartuses, et nad midagi head ikka näha ei oska — selline on Loreida Kiviloog Tema algatusel kuhjatakse

kond seni oma tähelepanematus ja ükskõiksusega on ränka ülekohtu teinud. Seda suurem on Kadri ja arvatavasti ka lugeja rõõm, kui juba raamatu keskpalgast alates kõik tema suhtes paremuse poole pöörub ja Kadri täieliku õnneni viib, paljude armastavate sõprade leidmiseni ka koolikaaslaste seas.

Kadrist on igal sammul näha, et see on kirjaniku lemmiktüüp, ja selle tõttu on teda ka suudetud anda tõesti ilmekalt ja mitmekülgselt. Teine õnnestunud kaju on Kadri vanaema, tema kasvataja ja toetaja kuni isa uuesti leidmiseni, väliselt karm, toriseja ja oma lapselapsega igavesti rahulolematu, kuid südames õrn inimene. Seda viimast on antud esialgu õige tagasihoidlikult, ainult mõne uinuma jääva lapse tekihõnendusega või moosipurgiga tema sünnipäeval oma väga vähestest tagavaradest, suures osas on etteheited ja manitsused nerd, mida Kadri kodus kuuleb. Aga ikka paistab tugevasti läbi vanaema parem pool, tema sügav armastus oma tütrele vastu. Ainult vanaema suhtumisse Kadri isasse, mis keelab tal, kuigi nad elavad õige viltselt, viimaselt vastu võtta õigustatud toetuski, jääb midagi segast. Tuleneb see viha tõesti tütre surmaeelsest kannatusest meenu-tamistest või on siin tegemist hoopis vastumeelsusega jagada lapselapse armastust veel kellegi teisega, need otsused jäävad lahtiseks. Isa ise, see on nende kahe kõrval õige kahvatu kaju, kes pärast pikki aastaid ilmub välismaalt tagasi, asub siin eeskujulikult tööle ja võidab tütre armastuse. Kõigi raamatus otseselt antud koordineeritud järgi paistab ta olevat läbi ja läbi tübi mees, aga milles tema «ksimus seisab, millest ta korduvalt raagib, miks ta ei ilmunud varem ja laskis

Esimene sissemaks

tab ta siis käekõrvale ja viib äratundmisele. Et passiivse kannatanajana ei täitu kellegi salajasest soovid, et enast tuleb kätte võtta ja mitte ainult tahta paremaks saada, vaid selle eest kõigepealt isendaga võidelda. «Pead ise tublimaks muutuma», nagu õpetab veendunud üks raamatu tegelasi, Kadri peamisi õpetajaid, tark ja arusaaja kirjanik Elsa Sarap. Jutustus on kirjutatud peategelase päevikuna, mis lubab ühelt poolt sundimatult avaldada selle kirjutaja salajasimaid mõtteid, teiselt poolt mitte ainult kujutada, vaid ka ühest ja teisest asjast lihtsalt jutustamisega üle minna. Isikupära jälgimisel on kirjanik suutnud suures osas jääda oma tegelase tasemele, kus on segamini vahel päris arukaid tähelepanekuid elust, sealsamas kõrval aga ka loomulikke tagasilangusi ehtlapselekkesse mõttekäikudesse. Isegi liigutav on, kuidas Kadri, haaratuna suurest armastusest temasse esmakordselt tõise lugupidamisega suhtuva inimese, Elsa Sarapi vastu, tahab osa viimase füüsilisest kannatusest, hirmsatest seljavaludest verelõikandega kaudu endale võtta, ja esineb isegi vastava ettepanekuga. Niisuguste väikeste kõrvalepõigetega Kadri tundemaailma iseloomustabki kirjanik oma raamatu peategelast kui tõesti tublit, head ja tundiikku tütarlast, kellele ümbrus-

Tütarlapsed-lugejad on meil aastaid nurisenud, et kirjanikud vähe mõtlevad neile, et kirjutaja neist ega nende eluprobleemidele päris lähedasi raamatuid. Nüüd tegi sellele võlakõnustusele esimese sissemaksu oma jutustuse «Kadri» noor kirjanik Silvia Rannamaa. See nimi sai alles läinud aastal laiemalt tuttavaks «Loomingu» novellivõistluse kaudu, kus Rannamaa saavutas teise auhinna oma tugevasti isikupärase novelliga «Pahema jala päev». Ka «Kadri» läheb välja mitte niivõrd juhtmusterikkale faabulale, mille poole tüüriivad harilikult meie teised sellele eale kirjutatud raamatud, vaid rohkem areneva ja oma teed otsiva peategelase psühholoogia avamisega. Mõningane annus sentimentaalsust ja lühirikat, natuke kaasatundvat huumorit, palju hästi tabatud lapselikke mõtteid, millega jälgitakse «inetu pardipoja» igatsuse täitumist, teebki peale fakti, et peategelane on tütarlaps, selle loo eeskätt tema sookaaslastele lähedaseks.

Kadri on raamatu alguses õnnetu tüdruk. Mitte ainult sellepärast, et ta on teistest vaesem ja silmapaistmatu välimusega, vaid ka sellepärast, et tal peale vanemate puuduvad ka sõbrad, et ta ise ei usu endasse ega leia öieti mingit lugupidamist oma klassikaaslaste silmis. Kuhu siis pügeda varju igapäevase hälluse ja pidevalt masendava alaväärsustund- eest? Kadri tarvitab selleks rohuks, nagu paljudki temataolised, endale vestetud väljamõeldisi, mille kõrgema ideaaliga ta leiab raamatulehikülgedelt. Püski ni «Tsaar Saltaani» luige-kaunitari naol — «Hele täht on laubal tal...» Trööst on väike, kui keegi teine väljaspool tema enda soovunelmaid ei märka seda heledat tähte, Kirjanik võ-

MINNI NURME

KUULATAN TÄNAVA SAMMUDEKAJA

Kuulatan tänava sammudekaja, kes need seal tõitavad siia ja sinna — mööduvad üksteisest, kõigil on vaja kusagilt tulla või kuhugi minna.

Võsinud sammud, mis leiavad tuge kepilt, et kuidagi pärle jõuda. Aegu on nähtud, me millest vaid lugend, vägevaid tormi ja mõndagi põuda.

Rahutud sammud, mis lendavad vastu teisele — ah, kuhu kaugele tahes! Südamel leida teist südant on lastud elus küll harva, kuid ometi vahel.

Toimekad sammud, mis aega ei viida, päev-päevalt vastutust õlgadel kandes, töölt tulnud, peatuvalt toavkse piidal, leiba ja armastust lastele andes.

Kuulatan tänava sammudekaja, kiiresti voogab see siia ja sinna — otsatult, lõputult... Kõigil on vaja kusagilt tulla või kuhugi minna.

ÕHK SIRELITE LÖHNAST RASKE

Õhk sirelite lõhnast raske, mis õnn, et hingata ma tohin! Kui leilileitsak päike haivat kaske, ja lülilõhnast ramb on rohi.

Kui ilusaks on pihlakad end ehtind, nad valge sõba heitnud ümber piha — nii vanast pulma minnes tehti — ja nendes käärib magus iha.

Mit rinnas lõhnad segunevad, käes hoiat õrna anemooni, — mis õnn on tunda et on kevad: ah, kannaksin ka mina õiekrooni!

oma naisel suurtes kannatustes surra, sellest arusaamiseks tema isikus ega muudeks asjaoludeks pidepunkte pole antud. Kadri koolikaaslastest on kõige rohkem tähelepanu pööratud Urmale tema pinginaabrile ja pärastisele sõbrale, kes on julge poiss natuke teises mõttes kui harilikud lasteraamatute meessoost noored kangelased — tabamatu kaaslaste pilgete suhtes, mida kutsub õhtralt välja tema peaaegu emalik hooldisus oma nooremate õde- vendade eest. Kuigi ta korra ka kolgib läbi ulaka koolivenna, ei ole sedalaadi «mehelikkus» tema juures määrav. Ka tüdrukutega oskab ta tõeline sõber olla — küllap saaraseid klassivendi tahaksid tütarlapsed eluski rohkem näha. Annet peab Kadri ise lõputult kurb, see kooliõde on tal esialgu oma kenaduse ja näilikult õnneliku koduga mingiks kättesaamatuks ideaaliks, kuid päris elama ta Kadri kõrval ei hakka. Vahel on lähemalt valgustatud ka teisi kooliõdesid — kadedad ja endast paremaks peetute ees lipitsevat Jutat, otsekohest, karegaõitu Niivit ja mõnda teist, aga nii suurt osa, nagu peaks, koolikaasla-

sed Kadri elukäigus ei mängi, nad jäävad paljuski vajalikel kohtadel sisseastuvateks statistideks. Üldse tundub, et jutustuse arendamisel antud kujul oleks saanud läbi Kadri ümbruskonnast ka vanaema, Elsa Sarapi ja tagasiõppinud isaga, kusjuures naiskirjaniku osa tema targal kasvatamisel tütarlapse eneseleidmise suunas ja isa osa tema materiaalse külje kindlustamisel oleks olnud sama, ja Kadri saatuse kujunemisel polekski palju puudu jäänud. Võib-olla tuleb see mulje ka sellest, et raamatu lõpus ei jää kõigile autori pingutustele vaatamata kõlama niivõrd lugupeetava 'likmena kollektiivse kuulumise rõõm, kuid võrdki lähedam elamine, endisest võr- ratult parem korter, selle sisustus ja eriliselt väljatõstetuna kamin. See lõputult kurbib lühemaks ka Kadri «igatsusluige» tiivad ja taandab tüdrukuga pöördunud Elsa Sarapi muidu nii tarkadest õpetustest kõige kahtlasema väärtusega lõetera tasemele, kui leiad kümme rubla, ära virise, et ei leidnud kahtekümme. Sõna- sõnat võttes on see muidugi õige, aga teiselt poolt kipub ka raamatu lõpul tekkima niisugune mõte, et selle mu-

Mälestuskilde I üldlaulupeolt



Üldlaulupeo rinnamärk

Esimesele laulupeole tuli öieti rohkem lauljaid, kui oodata võis. Laulupeo ajal märgiti üles ümmarguselt 800 lauljat. Nendest olid 329 kooliõpetajat, 129 põllumeest, 69 käsitöölisi, 52 töömeest, 10 vallavanemat, 19 kirjutajat, 59 kihelkonna kooliõpetajat ja kõristi jt. Esimene laulupidu peeti ära meeste-kooridega.

Lauljaid oli 45 kihelkonnast. Osa võtsid järgmised meeskoorid:

«Vanemuine», Kanapää, Kolga-Jaani, Rannu, «Estonia» Tallinnast, Nigula, Rakvere, Lügana, Väike-Maarja, Torma, Pihistvere, Türi, Nursi, Põlva, Maarja-Magdaleena, Tsooru, Ambla, S.-Jaani, Sindi, Voltveti, Tarvasti, Kuusalu (ainuke Harjumaa), Ürvaste, Isaku, Helme, Tori, Otepää, Nõo, Äksi, Koeru, Viljandi, Palamuse, Laiuse, Haliste-Karksi, Kambja, Rõngu, Võnnu, Kodavere, Rüpina, Peetri, Toila, Rõuge, Hargla, Väandra, Tartu-Maarja ja Tartu Noortemeeste koor. Kokku 800 lauljat ja 56 mängijat pasunakoories. Lippusid oli 44. Pasunakoore oli 5, nendest 4 maalt — Kursist, Tsoorust, Kärknalt ja Vägverest.

17. juunil pärast lõunat, kell kaks sai Tartu Maarja kirik, kellel ka oma osa ruumi, pea täidetud ligi 800 lauljaga mitmesugusest vanadusest — kausis haldpeadest, kuni poisikesteni olid seal koos. Palutav lauljuhataja, Valga seminaris koolmeister S ü b e l m a n, üks väga armastatud ja tark laulumeister, seadis neid korra peale, astus siis üles koori peale, nimetas laulu nummert, mis kõige esmalt pidi lauldud saama ja tõstis oma juhatuskepi. Kõik olid vabast, nõnda et ta hänge tõmbamist polnud kuulda ja ootasis südame värisemisega algust. Laul oli üles võetud, takti kätte antud, leppis langeb ja korraga hakkab see koorilaul: «Ärkage! Nii vahid hüüdvad,» tüie meeste häältega, mis väga kenasti ja ilma vähema veata kõik kirikut täitis nõnda, et kui laul lauldud, kõikide südamed rõõmu pärast hüppasid ja silmad läikisid. Ka see kõige julgem pole seda oodata julgenud.

Teise pidupäeva hommikul, 19. juunil, ei ole mitte kirikukellad lauljaid ja mängijaid enam kokku kutsunud. Hommiku kell kaheksa kogunud lauljad kenasti ehitatud ülikooli maneeži kokku ümaliku kontserdi proovi tegema. Peale selle kui pidulauljad igaüks oma lõunat siin ja seal, kus iga

gava koduga ongi Kadri leidnud oma kümnerubla, rohkema järele ta ei küünita, õnn on täielik. Aga kuidas oleks olnud ilma hästi teeniva isata ja kaminata?

Raamatus on üles tõstetud ka mõned probleemid, mis on ühel pool liigsed ja teiselt poolt vastuvaadlusi tekitavad. Kõige unsem on siin ühenduses huligaanselt ulaka poisi Antuga aumõiste ülestõstmine ja autoripoolne sulgumine. Kaebamine on muidugi täiesti hukkamõistetav, aga kas käesoleval juhul, kui tundmatu väike pois saab Antu jõhkra läbi raskelt vigastada, võib pealtaagijate ausat tunnistust võrdsustada pealkeebamisega? Ka Elsa emaga on ärgitatud mingit vaarsuhtumist elusse kergitada — lauas, kui Kadri neile külla läheb, räägib see ema aina oma poja. Kes «elab Toronto ja olevat väga rikas» Endal istukid kõrval pealtnäha võraltul vaartuslikum tütar. Aga milleks seile ema iscuomustamine niisugusest küljest, kui see teispidi unustatakse ja edaspidi lastakse näha seda näist juba hoopis teises valguses end se pedagoogina nõudlik kasvataja, aga südames nagu Kadri vanaemagi, lihtsalt nea inimene.

Üldse — raamatus on märksa parem selle esimene osa, kus Kadri õnnetu olemise ja alatiste aparduste kõrval näkkab minema ka pisitasa mõningat neigemate momentide poole, siin on psühholoogiliselt palju tabavalt tabellepanekuid ja isegi põnevust ilma tegeliku põnevuseta. Viimane osa, alates isa vaheisegamisest tüdrukuga ellu, läheb juba liiga sirget nõõri mooda ja kipub elamise ilu näitamise asemel liitsemisse.

L. Tigane

17.—21. juunil 1869. a. elas Tartu eestlaste esimeste laulupidustuste tähe all. Aastaid oli kestnud vaevanägeline peo organiseerimise: talupojaisusest esinemiskogemusteta lauljatele-mängijatele küllaltki nõudliku repertuaari selgeksõpetamine majanduslikult rasketes tingimustes ja vaimse surve olukorras, võitlus rahalist raskustega ja balti-saksa juhtiva kiidkonna üllaqara vastutõotamisega, kellel koostöös tsaristlike võimukandjatega peaaegu oleks õnnestunud pidu nurja ajada ja palju muud. Eks kõnele enese eest ilmekalt juba seegi fakt, et luba laulupeo korraidamiseks saabus alles 4 kuud enne kindlaksmääratud tähtaega...

Kuid mõtte algatajad ei jätnud jonni. Laulud õpiti kiirele tööperioodile ja lühikesele ajale vaatamata selgeks, mõeldud aastate ikaldusest tingitult pingutatil püksirihma, kuid proovidele mindi.

Ja 17. juunil hakkas Tartu poole valguma «maavillaste» voor, küll puuteledega vankrite logisesdes, küll isegi Põhja-Eestist jalgsi.

Et laulupeo pidamiseks üldse luba saada, anti talle «prilusepeo» — s. t. pärisorjuse kaotamise 50-nda aastapäeva siilt. Baltlastest pastorid-parunid püüdsid omakorda kasutada pidustusi selleks, et demonstreerida rõhutat rahva ja orjastajate-ekspluataatorite liigutavat üksmeelt.

Ent see seni oma koormat nii rahulikult kandnud rahvas oli end juba leidmas.

Külmalt suhtuti olematut sõprust ülistavatesse peokõnedesse, jahedal: võorastesse lauldesse. Tunt, et ollakse ka ise midagi, et ühendatult suudetakse mõndaigi korda saata, ikka rohkem ja rohkem hakkas juuri ajama mõte rahva vaimsest ja poliitilisest vabastamisest.

Üldlaulupeole järgnes eriti hoogne kultuurilelu töus: asutati rohkkesti uusi koore ja orkestreid, võeti endale julgemad ülesanded, omandati mitmeladseid teadmisi ning laiendati oma nõudmisi.

Kuidas peeti esimest laulu suurpidu ja kuidas see valmistas osavõtnuid uute muusikakollektiivide ning kultuurilelu edendavate organisatsioonide loomisele, kõnelevad järgnevad mälestuskilud kaasaegsete sulest.

üks sai, oli ära pidanud, rutanud niihästi lauljad kui mängumehed jälle sellisimajasse kokku ja umbes peale kella kolme läinud nad omas tuttavas seaduses mängumeestega ühes üle Barklai platsi raekoja ette, kus mitmekordne «hurra»-hõiskamine üksteise järele kõlanud, ja sealt otse sinna, mis kontserdi tarbeks valmistatud, kus kell neli kõid valmis seisnud. Aga seal pole enam ilmake nii lahke, nii kena ja rõõmulik olnud, kui esimesel päeval, päike peitnud pilvede taha, mis korraldajalt paksemaks läinud ja mõned vihmapilvad kukkunud lauljate raamatute peale; see teinud iseäranis pidu eestkostjatele kurba meelt, kes küsinud: «Mis peab sest kontserdist saama?» Pidanud isekeskis üht ümargust nõu, ja et pealtkuulajad vagusi istuma jäänud, seepärast ka kindlasti selle juurde jäänud: tulgu, mis tuleb, kontserdi peab peetud saama.

Üleüldse on kontserdi peal 8 Saksa, 2 Soome ja 1 Eesti laul lauldud. Isenesest mõista, on mõlemad Soome laulud ja Eesti Kunileidi laul kõige enam rahva meele pärast olnud. Kõik laulud olla nad ülviga hästi lauldud; ehk küll vihma kaela valanud.

Nii kirjutas «Perno Postimese» ehk «Nädalileht» 9. juulil 1869. pealkirja all «Eesti laulupidu Tartus».

Kolmas pidupäev oli üksik-kooride ettekannetele määratud. Oli huvitavam kui eelmised. Kaheksa tundi oli võimalus nende võimeid hinnata, enne lõunat kolm tundi Ressource'i aias, pärast lõunat viis tundi «Vanemuises». Oli huvitav jälgida laulukooride kultuuritasapinda ja esimese oskust, et edaspidisid teid ja sihtie üles seada ja määrata laulukultuuri arengule. Ka järgmistel laulupidudel oli sama mõttega kolmas pidupäev üksik-kooride laulule määratud. Et need üksik-kooride esinemised üldkooride laulu paremate järjele ei tõstnud, siis jäid nende esinemised edaspidisest pidukavast välja, ja pidude eelproovid määrati nende asemele, mis palju otstarbekohasemaks osutusid.

Üldnähtuseks esimesel laulupeol oli: koorijuhid olid arenemata juhutamises. Neil ei olnud seni võimalust olnud head koorijuhitamis näha. Esimesel pidukontserdi eelproovil kurtsid mitmed koorijuhid, et raske on üldjuhitud juhatusel kaasa laulda. Üldjuhid ei löõ takti, vaid vehivad õhku riste ja kolmnurki.

Need kooride juhatajad löid aga oma kooriga esinemisel takti vastu käesolevat noodiraamatut, kompssid jalgalega ja noogutasid peaga. Koori liikmed kompssid jalgalega ja noogutasid samuti ka peaga. Lauldes vahitsid juhatajad ja lauljad tardumult noote, et nootide järele laulmise oskust näidata. Juba esimesel üldproovil palusid üldjuhatajad lauljad tardunud nootide vahitamisest ja jalgalega kompssimisest loobuda, mis ka enam-vähem tähelepanu leidis.

Oli ka üks 12-liikmeline Setu rüütli koor (Rüpina), kes vabalt nootideta laulis, ja kõigi keha liikuvate liikmetega, käte, jalgale ja peaga «takti löis». Suurepärase ovaitsioon sai neile osaks. Nõuti laulkesse kordamist, mida ka koor heatahtliselt täitis.

Pärast lõunavaheajaga oli «Vanemuise» aias üksik-kooride võistlus, mis kuni päeva looden kestis. Võimete hindajaks olid: sakslased kreiskooli insp. dr. Ottel, kaupmees P. A. Walter ja eestlane, pidukontsertide üldjuht, Saebelmann. Iga võistluslaulu vaheajal mängis D. O. Wirkhausi ja Paul Bergmanni puhkpillide koor oma paremaid palasid. Koorid esinesid siin võistluslaulul palju kilpsemate ettekannetega kui enne lõunat pidulplatsil. Aed oli rahvast täiskilutud, kes piisti suure huviga laulu- ja mänguettekandeid jälgsid. Ei olnud väsimust märgata tegelaste kui ka kuulajate peres, ehk

küll võistlus viis tundi kestis. Esimese auhinna sai Tallinna «Estonia», teise Kursi, kolmanda Tartu-Maarja, Palamuse, Peetri, Koeru, Tarvasti, Jõhvi ja Maarja-Magdaleena. Pasunakoori auhinna omandas Wägverre D. O. Wirkhausi koor. Ei olnud hinnamõistjate peale nurisemist kuulda.

Üldlaulupeo tegelase J. H. Wirkhausi mälestustest 1929. a.

Laulupeolt Tartus ära tules ja kodu olles oli see kuma aina vaimus ja mõttes liikumas, rääkisime koolmeister Steiniga sellest peost ja mängukoori muusikast, sest tema seal Tartus oli ikka hümline mängumuusika ligilad olla. Kui vahel jälle seal Kiiu koolitoas laulsime ja oreilit-viulit mängisime, pakitas see soov südamed, et oleks ka meil siin ükski pasun, millega võiksime nagu suvisel õhtuajal ja päeva seatusel mõnegi hea kirikulaulu akna pealt või väljas puude vilus mängida, mets kostaks vastu...

Ja nõnda hakkasime kuulama ja arupidama, kust neid saaksime. Käisime Tallinnas kuulamas ja vaatasime kaupmees Elfenbeini juures, sest temal oli neid müüa, aga enamasti väga vanas plaanis, ja meil oli see asi ka üsna tundmata. Seepärast rääkisime oma kirikuõpetajale W. Kentmannile, ja õpetaja, kui Tallinnas olime, võitis



Tõstamaa laulukoor 1865. aastal

Laulupäevad Tartus

Homme ja ülehomme on Tartus Toome põlispüüde all elevust palju rohkem kui tavaliselt. Tartu linna ja rajooni koorid, orkestrid, tantsiljad, samuti küllaliskollektiivid kogunevad Tartu 1959. a. laulupäevadele, peole, millega tähistatakse 90 aasta möödumist Eesti üldlaulupeost. Laulupäevad üritused kestavad kokku 2 päeva. Milliseks need kujunevad?

Laupäeval, 27. juunil, kogunevad kõik laulupäevadest osavõtjad rongkäiguks, mis algab kl. 16 Puistee tänavalt. Lauljad mooduvad Puistee tänava ja Leningradi maantee nurgast, kus toimus üldlaulupidu. Siin avatakse nüüd pidulikult mälestusmärk.

Kell 18 kõlavad Toomeorus fanfaarid, mis kuulutavad pidustuste algust. Esimesel päeval esinevad ühendatud segakoorid ja naiskoorid, lisaks kolme laulu ka meeskoorid — nii öelda eelreklamiks pühapäevasele kontserdile. On ju pühapäeval alates kella 15 Toomeorg mees-

Tallinna õpetaja Grahmanni kaasa ja ühe muusikamehe, ja siis läksime pasunaid otsima. Aga see kaup ei sobinud meile. Nähti olevat vana kribu...

Siis võtsime pärast nõuks Tartu linnaast kuulata. Sest nagu ajalehest lugesime, et seal üks härra neid laseb Saksaamaalt tulla ja õpetab ise neid mängima, kellel alles neist teadus puudub.

Õpetaja Kentmann tegi seda toomist meile võimalikuks sel viisil, et temale tuleb seal Tartu linnast üks koolihärra ja see võiks seda asja toimetada; valiks neil pasunat välja, millega võiks nelja hälega kooris mängida ja saata üks õpetuskiri meile sisse Kuusalusse.

Nõnda läks see soov korda. Koolihärra toimetas ja maksis seal omast käest 50 rubla mänguriistade eest sisse ja tõi mänguriistad Kuusalusse meile kätte. Need olid üks kornet C, althorn F, tenorhorn B ja üks duba F. Iga pasuna jaoks oli oma tabel, kust näha võis, kuidas iga noodi tarvis pidi pumbad ehk klapid alla vajutama ja lahti hoidma.

Aga see õppimise tarkus oli nõrk, vaevaline ja ühtegi inimest ei olnud meil maal ega Tallinnas saadaval, kes oleks võinud esimest õpetust anda. Ei muud, kui võtsime kätte, mina duba, koolmeister Stein tenorhorni, Kiiust Mikkuuri Jaan Domberg althorni ja Kuusalu kõster E. Schütz kornet pistoni ja esimeseks hakatuseks võtsime kerpeid kirikulaulu. Kui saime vähe mõne koraali käima, siis läksime kohe esimest katset tegema.

Harjumaa vanima, Kuusalu pasunakoori asutaja J. Priimani mälestustest.

Pärast ametliku osa lõppu lahkusid mõned lähemad koorid Tartust. Suurem osa osavõtjast jäi «Vanemuise» aeda tutvusi laiendama ja sõlmima. Peo hea kordaminek oli tegelasi vaimustanud ja nende meeleolu tõstnud, ja silmad särava pannud. Oid rõõmsad kui lapsed, kes igatsetud kingi kätte saanud.

Lahkume kui võitjad laululähinguväljalt. Rohkesti pool osa pidutegelastest olid rahvalalgustajad, koolmeistrid. Need levitasid pidu muljeid oma ümbruskonnas, ja säde, mis pidul nende hingedes oli süttinud ja valgustanud, süütas ka nende ümbruskonda sama võimuga. Rahvas ärkas ja hakkas haridusnõudeid avaldama, omas iseteadvuse, oli ennast leidnud. See «juubelipeo» saavutus on vist suurim samm eestlaste haridusajaloos. Aasta pärast esimest laulupidu asutati «Eesti Kirjameeste Selts», millele järgnes Tartu Eesti Põllumeeste Selts. Maal kihelkondades tõusid elu laulu- ja mängukoovid. Samuti ka juubelipeo järelkajana kihelkondade lastepeod. Igal pool üle maa oli uut elu ja vaimuhoo tõusu märgata.

J. H. Wirkhausi mälestustest.



N. Triigi tööde näitus

27. juunil kl. 16 avatakse Tallinna Riikliku Kunstiinstituumi ruumides Nikolai Triigi tööde näitus, millega tähistatakse kunstniku seltsimekumne viiendat sünnipäeva. Ole paarikümne aasta kestnud ajavahemiku järele on see jälle esimene kätte esitada arvu-kamalt meie kunsti suurmeisteri loomingu. Ehkki mitmed Triigi teosed on sõjakeerises hävinud või kaduma läinud, on praegu näitusel eksponeeritud 130 teose ümber. Valdava enamiku nendest moodustavad portreed, kuna just sel ajal Triigi loomingu on meie kunstiajaloo teedrajav tähtsus. Sellele lisanduvad mitmed maastiku-maalid, tüsijoonistused, illustratsioonid jne. Mitmed tööd, mis sõja ajal olid kannatada saanud, on näitusel esitamiseks uuesti restaureeritud, sealhulgas ka Triigi üks väljapaistvamaid töid — Erna Villmeri portree. Väga palju on kaasa aidanud kunstniku loomingu mitmekülgsemaks esitamiseks ka paljude erakogude omanike lahke vastutulek, kes on andnud töid näitusel eksponeerimiseks. Näitus jääb avatuks umbes kuuks ajaks.

Pildid: Erna Villmeri portree.

MEILE KIRJUTATAKSE

Hea käitumine on nõutav ka turismiradadel

Turismihoogaeg on täies hoos. Kõikjal meie kodumaa teedel võib näha turiste autodel, jalgratastel või jalgsi liikumas, tutvumas sünnimaa ajalooliste mälestusmärkidega ja looduslikult kaunite kohtadega.

Paigad, mis on seotud sajanõude-pikkuse ajaloo, sisendavad inimestele aukartust, teevad ta vaikseks. Tahtmatult libiseb mõte kaugele hämarate aegadele, meie esivanemate vaevarikale elule. Meenutatakse ajaloost konkreetse koha kohta meeldejäänut, vaadeldakse, arutletakse, fotografeeritakse. Ja tehakse järeldusi.

Nii toimivad tõsised turistid. Kuid ühtki head ei ole halvata. Tõsi küll, seda halba on vähe, ta kuivab kokku aastate vältel, kasvab ümber. Ent temast tuleb praegu rääkida, et nähtus kiiremini kaoks. Räägin konkreetset Nuiast ja Helmest Mingi «ekskursioon» peatub Nuia aleviku keskuses. Päril pesuehtsa sõjakaisa hüpatakse masinait. Algab võidujooks kaupustesse. Paljukest neid alevi peale ongi, ja varsti liigub lärmikas trobrikond Karksi kantsi suunas. Esimesena võetakse siis ette atakk vanadele müüridele. Seda üritavad noored meeskondanikud. Turnides müüri lahtiste kividel, mis on nii eluohulik kui ka mõtetu, veeretatakse alla kive, tihitlugu aga ka suuremaid müüriose. Kivide lõhkumine müürist ja nende allaveeretamine aastate vältel on säilinud valil tunduvalt madaldanud. Vahel lõhutakse kantsi püstitatud laululava ja tehakse muid ulakusi. Varemte ligilad esub viinakiosk. Seal võetakse «julgust» juurde ja siis läheb taoline turist talalt ringi. Hiljutü küllastasid Karksit jätlastud. Parajasti oli mägedes üllakirjeldatud laadi turiste. Võoraste viisakatele küsimustele reageeriti jämedalt. Ei läinud korda välja selgitada meie turistide päritolu, igal juhul häbi tegid nad küll.

Analoogiline on olukord Helmes. Lisaks kõigele muule on seal onus kuulsad Helme koopad. Paljud turistid tunnevad tarvidust jäädvustada oma ajalooline külaskäik koopa seintele ja uuristavad sinna mitmesuguseid vigureid — nooltega tabatud südamelid, ühendatud käsi, oma nimised jne. Teadagi, üldine kirjatarv rahva seas on teretunud asi, käesoleval juhul aga langevad selle tarkuse ohriks haprad vahesained. Üks neist ongi juba varisenud.

Viimased sõjad on hävitanud palju ajaloolisi mälestusmärke. Osa neist suudeti taastada, osa hävis lõplikult. Seda suurem kohustus on meil kõigil säilinud mälestusmärke hoida, kasvatada rahva seas austust nende vastu, nii et ükski käsi ei tõuse enam neid kergemeelselt lõhkuma.

P. RUUT

Herta Laipaik

Kuuldemängude kitsaskohtadest

Alustame mõistatusest: kus asub teater, millel ei ole lava, eesriiet ega publikut, kuid mis ometi on nii suur, et mahutab kas või miljon inimest? Küllap arvasite õigesti — see asub suure televisioonimasti all, ja igapäev tarvitseb vaid kodus raadionuppu keerata, et juba järgmisel hetkel olla üks selle teatri lugematuist külalastajast. Järjekordne kuuldemäng läheb eestrisse...

Kuuldemäng — see on ju raadioteater. Kuid peale tinglikkuste, mis kuuldemängul on ühised tavalise teatriteendusega (näiteks see, et vastavat heliefekti peetakse tormimõlluks või merekohinaks, või et kahe vaatuse vahel on möödunud kümme aastat), nõuab raadioteater oma kuulajailt, et need lülitaksid välja ka nägemismeele. On ainult sõna ja heli — kõik muu jääb kujutlusvõime hooleks. Selles seisnebki selle kunstijärgi põhiline iseloom.

Võidakse ölgu kehitada: «Ennäe, kus kunstijärg — kuuldemäng!» Kuid ei maksa halvustada. Raadiodramaturgia, nagu filmi- ja televisiooniteatritega, on täit eluõigust vääriv, operatiivne ja hülgelmasse haarav iseseisev kirjanduslik žanr, mille on sünnitanud meie tehnikasajand. Ka nõukogude kirjanike III kongress rõhutas vajadust sellele seniisest suuremat tähelepanu pöörata. Jõuab ju see žanr kõige kaugemate maanurkadeni, kuhu teatrid alati ei pääse.

Elkõige kehtib eespool öeldu muudugi originaal-kuuldemängu, s. o. spetsiaalselt raadiotele loodud algupäraste kohtade. Sellised kuuldemängud on meil aga suureks harulduseks, neid kuuleb aastast kord või paar. Domineerivad ikkagi raadioseaded-istseneeringud, s. o. mõni romaan või näidend on kohandatud mikrofonile ees esitamiseks, rääkimata teatri jooksu repertuaari kohandamisest raadiomontaazideks.

Niisiis, raadiodramaturgia kui omasette kunstijärg on meil alles lapsekingades. Miks? Põhjusi on allakirjutanu arvates õige mitu.

Esiteks — puudub kirjanike aktiiv, kes kirjutaks spetsiaalselt raadiotele, eriti meie juhtivate dramaturgide hulgast.

Teiseks — seniajani on välja töötamata selle žanri teoreetilised alused. Miks puuduvad meil artiklid, kus selgitatakse kuuldemängude kui kunstijärgi iseloomu, miks ei kergitata saladusloori toltelt kurikuulsalt spetsiifika, mille paljas nimetamine üksi ajab nii mõnelegi võimetega autorile kananaha ihule? «Juba jälle... spetsiifika! Kinostuudios — spetsiifika, televisioonis — spetsiifika, siin jälle spetsiifika! Ei, parem kirjutate teatritele, sealne spetsiifika juba vana tuntud asi!»

Kolmandaks — senise praktika kohaselt osutub kuuldemäng tavaliselt ühepäeva-lõplikaks, mille saatus kelleski kadestust ei ärata: läheb paar korda eestrisse ja sureb siis oma loomuliku surma... Ptiikirjas eelteade saatkavarubriigis, lühiajanduse raadiotele — ja ongi kõik. Ajakirjanduse veebruaril tavaliselt ei kippu ega kõppu, mitte ainsatki kiitvat ega laivat sõna (kui mitte arvestada O. Kruusi mõne päeva eest ilmunud kirjutust «Õhtulehes» kuuldemängudest ja kirjanduspärandist, mis oli esimeseks pääsukeks pärast aastaid kestnud vaikust!). Ning ometi teeb suur loovate töötajate kollektiiv, alates autorist ja lõpetades režissööri ja näitlejatega mitu kuud pingelist tööd, et luua tõeliselt head, sügavalt emotsionaalselt lavastust.

Missugust rahuldust võib selline praktika pakkuda näitlejale, kes peab siingi mängu panema oma parima, et õigesti lahti mõtestada kehastatava kuju olemust ja teose ideed? Teatris etendus õnnestunud lavastus kümneid

ja kümneid kordi, näitleja tajub publiku reageerimist meisterlikule osatäitmisele igaõhtuse aplausi kaudu, ta leiab teatrikriitike takistangu oma töö kohta ajaleheveergudest; siin aga... Ei tuleks imestada, kui selline süstemaatiline surmuvaikimine pikapeale kipuks mõju avaldama ka töö kvaliteedile. Meil on teatri-, kirjandus- ja kunstikriitika, ajuti paistab, et hakkab jalgu alla võtma isegi kinokriitika, kuid miks ei ole meil ikka veel raadiokriitikat? 4-6 kuuldemängu kuus, peale selle instseneeringud laste- ja noortesaadeteks — sellise lavastuste hulga ei saa kiidelda ükski teater.

Neljandaks — meie kuuldemängude tehniline külg jätab tublisti soovida.

Viiesandaks — näidendite eest makstava honorariga võrreldes on kuuldemängude honorarid küllaltki madalad.

Kindlasti leidub veel teisigi kitsaskohti, mis pidurdavad kuuldemängu žanri väljarendamist, kuid ülaltoodud peaksid olema peamised.

Eesti Raadio uus kuuldemängude toimetuse on asunud energiliselt samme astuma kardinaalsete takistuste ja puuduste kõrvaldamiseks. Kontakti süvendamine autoritega töötab kujuneda peamiseks edaspidises töös. Toimetuse juures on loomisel autorite koostis, keda kavatsetakse perioodiliselt kutstada nõupidamistele (esimene toimus juba möödunud kuu lõpul) ja uute kuuldemängude arutlustele.

Jäeb ainult soovida, et autorite ringi tunduvalt laiendataks, püüdes eriti tänapäevateemaliste algupäraste loomisega kaasa tõmmata meie tuntumaid kirjanikke. Autoritele tuleks organiseerida seminare kuuldemängude loomisega seotud teoreetiliste küsimuste selgitamiseks. Kindlasti oleks asjale suureks kasuks, kui kogu loominguline kollektiiv — kuuldemängu autor, režissöör kui ka näitlejad — kohtuks aeg-ajalt raadiokuulajatega, et teada saada nende arvamus ja ettepanekuid oma töö kohta.

Sellist vahetut kontakti kuulajatega võiks kasutada ka selleks, et lisaks autorite aktiivile välja kujundada kuulajate-raadiotelevisiooni aktiivi, kes omalt poolt abistaks toimetust konkreetsete ettepanekutega kuuldemängude repertuaari avardamiseks. Raadiotelevisiooni ülesande eesriidlik ehitaja Kristjan Kärber oma kommunistliku töö brigaadi nimel: «Andke meile kuuldemänge ehitajate!» Meie tormiliselt pulbitsev elu murrab sisse, kommunistlikud ootavad ja nõuavad, et meie kirjandusteosed, kaasa arvatud raadiodramaturgia, pöörduksid näoga tänapäeva poole.

Mis puutub kuuldemängude elua pikendamisse, siis tuleks seniisest tunduvalt julgemini kasutada korduskuldemänge. Argem unustagem, et tihti kuulub rahva bulgas õigustatud nurinat: kuuldemänge on liiga vähe. Eesti Raadio fonoteegis on varjul tõeline kullafond kultuuriloolisi dokumente varematest aastatest valminud kuuldemängude näol, mille süstemaatilise kättesaadavaks tegemise üldsusele peaks toimetuse endale südameasjaks võtma. Raadiol on selleks lausa ainulaadsed võimalused. Missugune teater suudaks pakkuda publikule võimalust nautida armastatud näitlejate mängu posthuumselt? Kuid raadios kuulsiime alles hiljutit Meta Lutsu ja Johannes Kaljolat korduskuldemängude «Tuuline rand» ja «Kaugatama kuningas».

Miskipärast on raadiol saanud tavaks anda kuuldemänge üle nädala neljapäeviti ja üle nädala pühapäeviti. Milles selline «kõrgem matemaatika», mis ainult raskendab saateagades orienteerumist ja sunnib pikisilmi kuuldemängu oolajaid ajalehte taga otsima, mis nagu kiuste jälle kuskile on kadunud? Kas ei oleks hoopis otstarbekam,

kui kuuldemänge saadetaks kindlatel nädalapäevadel ja kindlal kellaajal, nagu see meil varemalt traditsiooniks oli kujunenud? Kuuldemängude arvu aga tuleks kindlasti suurendada vähemalt 6, võimaluse korral isegi 8 kuuldemänguni kuus.

Mis puutub kuuldemängude helitehnoloogilise arsenalile, siis jätab tehniline külg soovida helitaustade vähesuse ja erineva akustikaga stuudiote puudumise tõttu. Heade, ilmekate helitaustade hankimine ei peaks meie raadiotele küll ülesamatuid raskusi tekitama. Siin on vaja vaid organiseerivat kätt + transpordivahendit + magnetofoni + palju head tahet. Keerulisem on lugu stuudiote. Raadiomajale ehitati omal ajal ainulaadne kuuldemängudeblok, kus leidub kõige erinevama akustikaga stuudioid. Kui aga tuli ilmale raadio noorem vend televisioon, anti tollele osa neist stuudiost ajutiseks kasutamiseks. Nüüd ei jää muud üle, kui tuleb oodata, millal televisioonil oma maja valmis saab — küllap siis antakse laenatud ruumi õige pere-mehele tagasi.

Ja honoraripoliitika? Viimase aja meenukim teatrilavastus — Egon Raneti «Kadunud poeg» etendus hiljutit Tallinna Riiklikus Draamateatris sajandat korda. Kui arvestada etenduse kohta ümmarguselt 500 inimest, siis nägime selle aja jooksul kokku umbes 50 tuhat inimest. Raadiokuuldemängu keskmine kuulajas-kond on tagasihoidlike arvustuste järgi aga 300-400 tuhat inimest, seega 6-8 korda suurem. See lihtne kalkulasioon tõestab, et suur vahe honoraride tasemes näidendi ja kuuldemängu vahel viimase kahjuks ei ole millegagi põhjendatud. Loodetavasti leiab Eesti Raadio juhtkond juba lähemal ajal teid ja võimalusi kuuldemängude honorari tõstmiseks näidendite eest makstava honorari tasemele, sealjuures muudugi reservatsiooniga, et honorari makstaks diferentseeritult, olenevalt autori kvalifikatsioonist. Selline süsteem kindlustaks meie juhtivate dramaturgide osavõtu kuuldemängude loomisest.

Lõpuks mõningaid repertuaariküsimusi. Raadio peab välja kujundama kuuldemängude repertuaari oma näo järgi, ta ei tohi teatrit dubleerida. Seepärast peaksid tulevikuks minimaalselt erikaalu saatmaks oma teatrilavastuste montaažid, mis ei paku kuulajale kuigi sügavat kunstilist elamust, kuna neis mõningast raadiotele kohandamisest hoolimata on ikkagi tunda teatri spetsiifikat.

Raadiodramaturgiast, s. o. spetsiifiliselt raadiotele kirjutatud algupärastest saab täie häälega rääkida tõenäoliselt alles aasta-paari pärast, kui juba osutub reaalselt saata eestrisse vähemalt üksi algupärane kuuldemäng kuus. Seega jäävad meie kuuldemängude põhiliseks lähima paari aasta jooksul endiselt ikka kirjandusteoste instseneeringud. Mida instseneerida, mida mitte? Tuleks lähtuda põhimõttest, et kuuldemäng kui väga operatiivne žanr peaks esimesena vabariigis tutvustama kuulajale nõukogude ja maailmakirjanduse uudisteseid, mis kirjastuste liinis jõuavad lugejani tavaliselt mitmeastase hilinemisega. Nii näiteks andis raadio möödunud kuul kuuldemänguna Galina Nikolajeva romaani «Lahing teel» instseneeringu, mis kuulajate poolt väga kõrge hinnangu osaliseks sai.

Meie kirjanduspärandi instseneerimise küsimusele on pühendatud ülalmainitud O. Kruusi artikkel, mis sisaldab rea väärtuslikke ettepanekuid, eelkõige meie rahva revolutsioonilist minevikku kajastavate teoste osas, mis väärivad populariseerimist raadio kaudu. Kuid kaugelki mitte kõik artiklid loetletud, sageli unustushõlma vajuma kipuvad teosed ei õigusta kuuldemängu loomiseks vajalike suurte summade kulutamist nende propageerimiseks — trükisõna suudab seda kindlasti palju odavamalt teha.

Ülaltoodud ei pretendeeri kuuldemängude tehnoloogiale seotud keerulise probleemistiku ammendamisele, vaid kujutab endast põgusat ülevaadet sellest, kust kink kõige rohkem ja kõige vabariigis pigistab. Nende ridade peasihiks aga on murda vaikimise jää, mis selle küsimuse ümber ajakirjanduses valitseb.

Asta Blumenfeld

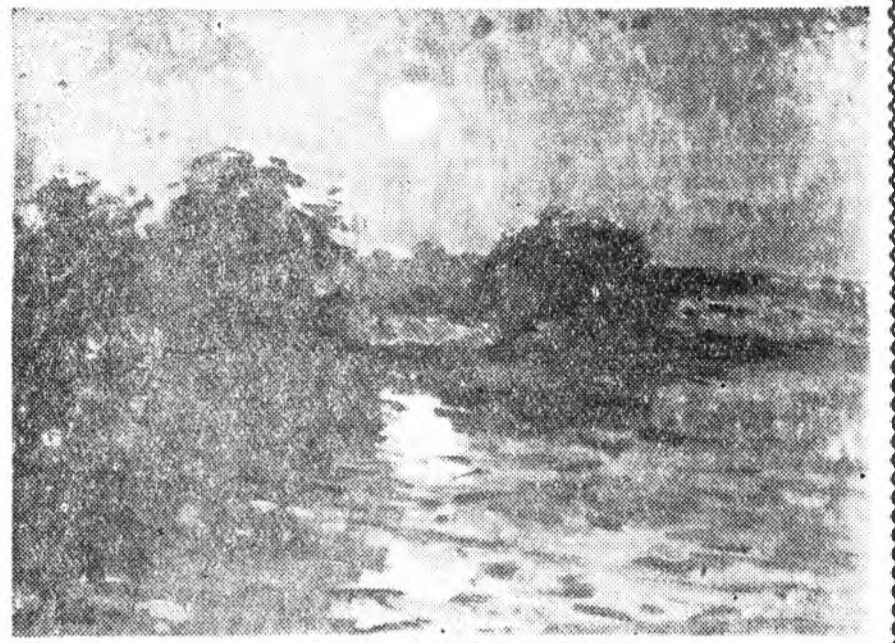
Koostatakse zooloogilist bibliograafiat

Uutest avastustest ning juba uuritud objektidest ülevaatliku pildi saamiseks meie vabariigil ulatuses leiti teadlaste poolt, et oleks vajalik välja anda töö, kus leiaks käsitlemist ilmunud zooloogiliste tööde loetelu. Seda tööd alustas Eesti NSV Teaduste Akadeemia Zooloogia ja Botaanika Instituudi zooloogide kollektiiv.

Zooloogilisse bibliograafiasse võetakse peamiselt Eesti NSV ala faunast puuduvad või eesti autorite poolt kirjutatud ja avaldatud tööd aastast 1945-1958. Samuti leivad selles käsitlemist Eesti NSV-s brošüüridena, raamatutena ning väljaspool vabariigi piire, teistes vennis-vabariikides ilmunud eesti autorite tööd. Bibliograafias on märgitud ka looduskaitses seotud artikkelid.

Teadlastel on veel käsil metsanduse, hüdrobioloogia ja botaanika alase bibliograafia väljandmine.

A. VILIMAA



A. Vardi «Augusti õe» (õli, 1958)



M. Kuke albumi kaas ja nahkkarp



J. Malin «Eksamite eel» (õli, 1959)

Tartu kunstinaitusel

Tartu Riiklikus Kunstimuuseumis avati laupäeval Tartu kunstnike teoste näitus. Juubelinäituse avamisele oli tulnud üle 100 kunstniku ja kunstisõbra, kes huviga vaatasid teoseid 43 maalikunstnikult ja graafikult, 7 skulptorilt ja 17 tarbekunstnikult. Näitusel on eksponeeritud üle 250 teose.

Et ülikoolilinnas külastataval arvukatel väliskülastajatel võimaldada tutvuda ka Tartu kunstieluga, jääb näitus avatuks terveks suveks.

E. Ratnik

Kunstiüliõpilased suvepraktikal

Toila kaivastuvõitpunktis paadistlal on ebataavaliselt rahvarohke. Kalasoomusest läikivais tööriistade kalurid kannavad paatidest kaatule räimekaste ja siinsamas on üles seatud ka kolmjalad, mille taga noored kunstnikud hoolega skitseerivad elu ja tööd kalasadamas. Ühel kalakastil istub paadimotorist Paul Leppsalu — mees, kes on merd kündnud juba 30 aastat, ning tema nõuimet ja asendit jäädvustav paberile korraga mitu noort. Musta barretiga mees, kes tööd tähelepanelikult jälgib, on maalikunstnik, Tallinna Riikliku Kunstiinstituudi õppejõud Valerian Loik.

Kunstiinstituudi rahvas on siin suvepraktikal. Praegu on kohal kujutavad kunstnikud — maalijad ja graafikud, pärast loomispraktikat tehastes saabuvad siia ka tarbekunstnikud.

«Kui kaua praktika kestab?» usutleb sm. Loiku.

«Kaks kuud. Peamiselt talletame siin kompositsioonideks tööd kalasadamas ning teeme ka kalurite portreid. Selle kõrval on ette nähtud loomingulised väljasõidud ümbruse tööstuskeskustesse Kohtla-Järvele, Narva ja mujale.»

Rannas kohtame ka graafikuid Aleks Kütti ja Alo Hoidret ning skulptor Olev Männit.

«Kuidas õppebaasi valik on õnnestunud?» küsime neilt.

«Koht on hea, looduslikult väga kaunis ja kunstniku silmale paljupakkuv. Ka majutamine Toila Keskkooli ruumides on mugav ja lahe,» vastab sm. Kütt, kes ühtlasi on õppebaasi ülemaks.

«Kas ka õppejõududel on siin loomingulisi kavatsusi?»

«Eks ikka, tühja käega ei lähe siit tagasi keegi. Täna hommikul lõusime Vibe Tolli ja Alo Hoidrega juba enne

viit, sest pääsesetõusu ajal on ju vältimatuid kõige eredamad.»

Õppejõudude grupile läheneb aeglasel sammul mees tumedate päikesepillidega ja valge soniga, kaenlas suurte mõõimetega mapp.

«Noh, Linnat, näita, mis silma hakkas,» nõuavad töökaaslased.

Graafik Ilmar Linnat avabki mapi ja meie silmade ette ilmub hommikune kalasadam silla ääres tukkuvate paatidega, mille taga kerkib Toila kõrge kallas. Sm. Linnatil on Eesti NSV Kultuuriministeeriumiga sõlmitud leping kalurite elu käsitleva kompositsiooni loomiseks ning üliõpilaste juhendamise kõrval tegelebki kunstnik praegu selle teema lahendamisega.

«Kas kalureil jätkub ka poseerimiseks aega?» küsime Meinhard Käni-kult, kolhoosi parima kalapüügijüüli vanemalt.

«Täna on aega küll, sest loomused olid väikesed. Oõsel müristas ning kala kadus sügavamale. Möödunud pühapäeval täitis meie «Virulase» kolhoos esimesena siinkandis kalapüügi aastaplaani ja eks seegi luba nüüd kunstnike soovidele rohkem vastu tulla. Ja eks meesetele pakub ju endalegi huvi vaadata, kuidas ta nägu ilmub paberile pliiatsi või sõe alt.»

Kunstnike tööpäevad Toila rannas on pingelised. Siit tuleb ju materjal viia instituuti kogu talviseks tööks. Noortel kunstnikel on saanud tavaks kunstipropaganda huvides oma suvepraktika loomingulisi saavutusi tutvustada ka kohalikele elanikkonnale. Möödunud aastal toimus suviste tööde näitus Kundas. Tänavu korraldatakse aruandenäitus aga kaevurite linnas Jõhvis.

F. Eerma

Tallinna Riiklik Kunstiinstituudis

Tallinna Riiklikus Kunstiinstituudis käib pingeline ettevalmistus diplomitööde kaitsmiseks. Tehakse viimaseid parandusi ja täiendusi teostele, millega kavatsetakse lõendada oma küpsust iseseisvaks loominguliseks tööks.

Pildil. Kunstiinstituudi keraamikaosakonna VI kursuse üliõpilane Luule Kormašova viimistleb keraamilist friisi, mis kannab nime «Festival».



LAULUPÄEVADEL

Viljandi Lossimägedes

Vihm näib kujunevat meie laulupäevade omamoodi traditsiooniks. Nii lainetas Viljandigi möödunud laulupäeva õhtul, just enne pidustusi sissejuhatava meeskooride kontserdi algust tugevatest vihmahoonedest. Sellele vaatamata meelitas linnani kanduv meeslaul Lossimägede-veersele lauluväljakule hulgaliselt kuulajaid, kel ei tarvitse- nud pettuda. Ühendatud meeskooride ja üksikkollektiivide poolt esitatud kava oli mitmekesine ja heal tasemel. Pidustuste pearõhk langes siiski pühapäevale. Juba varakommunist hakas linn rahvast kihama: lauluväljakul ja Lossimägedes algasid kooride ja orkestrite viimased proovid. Neljalind pärastlõunatunnil aga palistas peatänavate ääri tihedalt rahvamaas, et näha peotegelaste rongkäiku, mis elu- ja värviroomsana liikus läbi linna. Erilise tähelepanu osaliseks said siin külalised Läti NSV-st, J. Tombi nimelise Kultuurihooone meeskoor Tallinnast, Tartu AÜN Kultuurihooone meeskoor, Pärnu kuurordiklubi naiskoor, Viljandi mudilaste ühtlases kaunis rüetuses tantsurühmad, kohalikud suuremad koorid, naiskoor «Eha», segakoor «Koit» ja paljud teised. Laulupäevast osavõtjaid oli tublisti üle 3000.

Kell 17 kuulutasid fanfaarid pool algust. Avasõnad lausis EKP Viljandi Rajoonikomitee sekretär K. Raave.

Peokõnes rääkis Viljandi Linna TSN TK esimees O. Kasik ülesannetest, mis seisavad käesoleval seitsesaastakul rajooni töötajate ees, ning esimestest märkimisväärtetest sammudest nende ülesannete täitmisel, rajooni kultuurielu kasvust ja saavutustest kahe laulupäeva vahelisel perioodil.

Kauakestva aplausiga võeti vastu vennasvabariigi Läti Cesise rajooni esindaja tervitussõnad.

Ja siis kõlaltis laulud... Rohkem kui 3000 pealine ühendkoor P. Kriguli juhatusel avas kontserdi A. Novikovi lauluga «On võimas meie kodumaa».

Järgnesid mudilaskoorid S. Maasingu ja E. Pulga juhtimisel, kes näitasid toredat lauluindu. Ka poistekoorid, lastekoorid, naiskoorid, meeskoorid, segakoored ja puhkpilliorkestrid olid ette kantavad palad täiesti rahuldavalt selgeks õppinud. Juhtidena olid tegevad linna ja rajooni aktiivsemad koorijuhid, nagu G. Püss, H. Kriisa, A. Koort, J. Moks, R. Rajasmaa, M. Alla jt.

Küllaltki rohkearvuliste laste-, sega- ja naiskooride kõrval torkas laulupäeval silma mees- ja poistekooride vähesus: kohalikke meeskooride oli ainult üks — 83 lauljaga, nii et enamik lava täitnud ja vapralt laulnud meestest oli külaliskollektiividest. Oma isade jälgedes sammuvad ka Viljandi rajooni poisid: neidki esindasid ainult kaks koori. Suure rajooni kohta on seda väga vähe. Üldlaulupeol tahaksime viljandilasi siiski kohata suurearvulise noorte laulumeeste esindusega. Kui juba kord on jutt meeskooridest, siis E. Griegi «Uue isamaa» ettekan- dele oleks mõningaid pretensioone. Vab- as õhus, kasutades ainult klaverisaad- et, ei pääse see muud kui võimas kantaat vajalikult mõjule. Pealegi oli klaver paigutatud sedavõrd mikrofon- ilette, et mäeveergudel aset võtnud kuu- lajatehulgad, kes alla väljakule ei mahtunud, said kuulda peamiselt tu- gevat klaveripartiid ja sinna sekka nagu saadena meeste laulu, mis (kas akustilisest tingimustest või ettekan- delistest viperustest tingitult?) polnud tihti ka kooskõlas. Näib, et rajooni- laulupäevadel, kus meeskooride kõla- jõud on suhteliselt väike ja puudub vajalik saade, ei maksaks «Uut isa- maad» siiski rakendada.

Erisegakooride kava esitas kõigiti meeldivalt Viljandi «Koidu» kollektiiv, kes käesoleval aastal pühitses oma 90- aastase tegevuse juubelit.

Kontserdist võtsid osa külalised Läti NSV-st Cesise raj. kultuurimajast Jekabpilsis raj. kultuurimajast ja Raim- se nrm. kolhoosist.

Vahelduvait lauludega esitasid ra- jooni rahvatantsurühmad tantsu üld- laulupeo rahvakunstiõhtu repertua- rist. Kuigi tantsud laulude vahel või- vad esialgselt tuua omajagu eluvest, ei ole allakirjutatu arvates laulupäeva kontserdi ja rahvakunstiõhtu elemen- tide segamine siiski otstarbekas. Kont- sert jäägu kontserdik. Praegusel kujul kiilustus kuulaja tähelepanu. õhtu ve- nie tüüpiline pikaks (viis ja pool tun- di), rahvas muutus lõpuks rahutuks ja kuulamine oli raskestatud.

Ka tekitas tantsurühmade rakenda- mine antud juhtumil tarbetuid pause, kuna tuli nihutada pulti, kanda kõr- vale mikrofone jms.

Üldiselt tuleb viljandlaste laulupäeva organisatoorsele küljele aga an anda- lauljate lavale ja lavalt liikumine toim- mus kiiresti ja distsiplineeritult, rong- käik ja kontsert algasid täpselt ettenä- hitud ajal. hästi olid korraldatud piletit- müük korrapidamine, informatsioon ja piduliste toitlustamine.

Kontserdi lõpul anti üle aukirjad laulu ja pillimängu veteranidele, kü- laliskollektiividele, oma rajooni edu- kamalt «õotanud kooridele ja laulupäe- va üldjuhtidele.

Mõlema peopäeva õhtul esitas Vil- jandi rajooni kultuurimaja vabata- etendusena J. Tedre näidendi «Kõ- mapäev».

H. Ernesaks

Pidustused Rakvere Vallimäel

Looduslikult kaunile Rakvere Valli- mäele on rajooni töötajad ehitanud akustiliselt sobiva laululava ning selle ette suurepärase avaramõõtmelise est- raadi rahvatantsuettekannete jaoks. Juba teist aastat peetakse siin rajooni laulupäeva pidustusi. Käesoleval aastal võitis neist osa kokku umbes 2000 ise- tegevuslast, tantsijat, lauljat ja pilli- meest. Peole oli saabunud ka külalisi Väike-Maarjast ning Hiiumaalt.

20. juunil toimunud rahvakunsti- õhtu oli tõendiks, et rajooni rahva- tantsijad on teinud suure töö ulatus- liku repertuaari ettevalmistamisel. Tantsud kanti ette tehniliselt heal ta- semel ja küllaldaselt ilmekusega. Ka laste- ja mudilasrühmad, kes esinesid laulupäeva kontserdil, tantsisid liiguta- va siirusega, suure püüdlikkusega ja küllaltki organiseeritult. Teiste kollek- tiivide seast paistsid silma ilmeka ette- kandja ja tehnilise viimistluse poolest sm. Veersalu juhatusel töötavad Rak- vere rajooni kultuurimaja sega- ja naisrühmad. Hea mulje jätsid hiu kü- laliste kõrval ka ETKVL-i Rakvere klubi ja Tuletõrje Maja laste- ja mu- dilasrühmad. Rahvatantsudele kujune- sid heaks vahelduseks ETKVL-i klubi meeskoori ja Rakvere kultuurimaja mees- ja naiskoori hoogsad ja ilmekad laulud. Hilisõhtul oli kavas E. Pärna näidend «Kõrgemäe koolulind» Võhma rahvamaja näiteringi esituses.

21. juunil toimunud laulupäev algas piduliku rongkäiguga südalinnaast Vallimäele. Laulupäeva kontserti juhata- sid vaheldumisi linna ja rajooni ak- tiivsemad koori- ja orkestrijuhid, nagu Jaan Pakk, Mare Jansen, Arnold Kas- sema, Aleksander Veevo, Ilse Pastarus ja teised.

Kontserdi alguseks esitas ühendkoor A. Novikovi laulu «On võimas meie kodumaa», mis kõlas võimsalt ja tun- deküllaselt. Sellele järgnenud E. Kapi laulu «Lenini Partei» juures oli aga

märgata veidi vähest ettevalmistust, seda eriti meeshääle osas.

Innuakalt esinesid laste- ja poistekoorid. Mõnel juhul, eriti mudilaskooride puhul, pidanuksid üldjuhul hoopis kindlamalt sunnuna koori vajalikku helistikku ning isegi algmootiivi ette laulma, et vältida võimalikke väära- tusi.

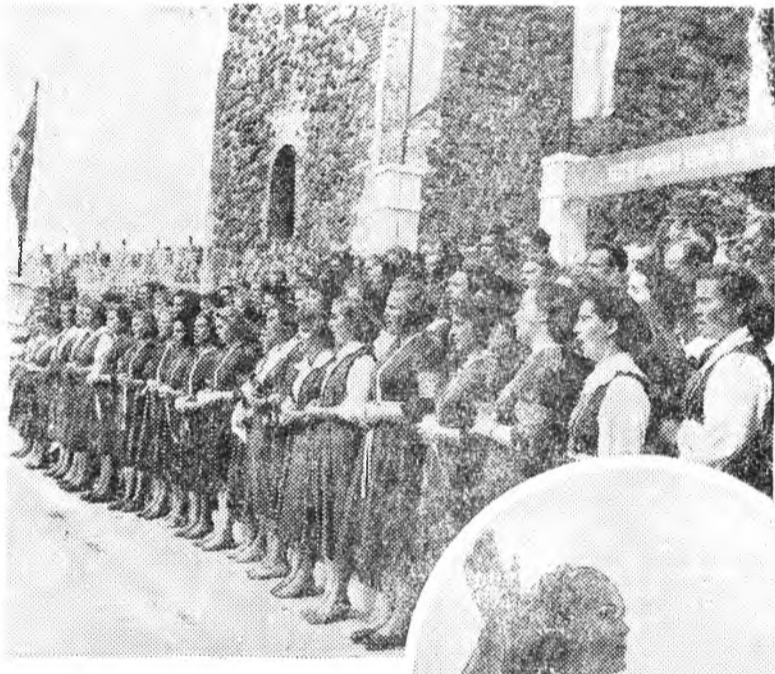
Kõige emotsionaalsemat kogu kont- serdi ulatuses esinesid naiskoorid, kel- lest rõhuosa osa moodustas Rakvere kultuurimaja naiskoor. Mõnusa hooga esines ka ühendatud meeskoor.

Ühendatud segakoormoodustas kõige suurema kollektiivi ja see koosnes põ- hiliselt rajooni kooridest, mis on rõo- mustavaks arengunähtuseks Rakvere rajoonis. Kahe linnas tegutseva kooriga liitunud rajoonist tervenisti üheksa se- gakoori. Välja arvatud ukraina rahva- laul «Naabrike», oli laulupäeva reper- tuaar rahuldavalt selgeks õpitud. Ligi kolmesaja liikmeline ühendkoor Mare Janseni juhatusel esitas kava korrekt- selt. Kahju ainult, et 15. üldlaulupeo kavast nii vähesel arvul laule esitati.

Rõõmustava pildi jättis ka ühenda- tud puhkpilliorkestrite esinemine. Um- bes 70 liikmeline orkester Jaan Paki juhatusel esitas laimatult muuhulgas tehniliselt nõudliku J. Jürme «Rukki- räägu». Rohkem polnud orkestrandid üldlaulupeo kavast kahjuks suutnud selgeks õppida, mille põhjustas peami- selt noodimaterjali puudumine.

Muuhulgas selgus ka asjaolu, et ra- joonide segakooridel puuduvad sega- kooride nootide I ja II vihikid, mille esimene trükk on juba läbi müüdnud. Sama muret oli kuulda varem ka Pärnu rajooni koorijuhtidelt. Kordus- trükkide väljaandmine on tõsine ja pakiline küsimus, millele üldlaulupeo peakomisjon peaks kiiret tähelepanu pöörama.

J. Variste



Karksi lossimägedes

Kaunis päikesepaisteline püha- päev meelitas tuhandeid külalisi Karksi lossimägedesse Abja rajooni laulupäevale. Laulupäevalisi oli saabunud isegi Läti NSV-st, Pär- nust ja mujalt. Pärast õnnestunud kontserdi kogunes rahvas jälle lau- luväljaku kõrval asetsesse orgu rahvakunstiõhtule, kus esinesid oma rajooni ja külaliskollektiivid.

P i l t i d e l: ühendkoorid esi- nemas, sööris — V. Puugal mudilas- koore juhatamas.

P rantsusmaal räägitakse vii- maseil ajal palju sellest, et noorsool puuduvad idee- et noor põlvkond on vaim- selt ja moraalselt alla käinud. Eriti tihti puudutatakse neid küsimusi seoses noore prantsuse naiskirjaniku Françoise Sagani käarikka menuga, kes kaheksateistaastasena kirjutas oma esimese kõmu tekitanud romaani «Ole tervitatud, kurbus» ja kes on muutun- ud üheks moodsamaks aptoriks, olles kirjutanud veel kaks romaani.

Prantsuse katoliikliku kirjaniku Georges Hourdin'i raamat «Françoise Sagani juhtum» («Le cas Françoise Sagan») tehakse huvitav katse näidata, et selle kirjaniku teosed ning nende ümber tõstetud kära on üpris ärevaks tegevad sümptoomid sellest ideelisest ja moraalsest kriisist, mis on tabanud kaasaegset kodanlikku maailma. Autor analüüsib Sagani raamatuid ja kasu- tab seda kui ettekanne, et üles tõsta mõningaid kaasaja moraalseid ja eeti- lisi probleeme.

Esimesel pilgul tundub arusaamatu- na, miks Françoise Sagani raamatutel oli nii suur menu. Kõigis kolmes roma- nis: «Ole tervitatud, kurbus» (1954), «Ähmane naeratus» (1956) ja «Kuu pä- rast, aasta pärast» (1957) ei toimu pea- aegu mingisuguseid sündmusi. Ta näi- tab ainult üht üsna tavalist jõiku igavust tundvate, jõudeelavate inimeste elus, kes on täiesti isoleeritud kõigest, mis toimub väljaspool nende isiklikku elu- ruumist.

Georges Hourdin avab Sagani sotsi- aalse maailma. «Françoise Sagan» kirju- tab ta, on kodanlik kogu oma palges,

oma päritolus, oma talendi iseloo- mus... Kodanlik on ka see keskkond, mida ta kirjeldab.»

Tema tegelased on peamiselt noored, jõukate vanemate lapsed. Nende jaoks on mitu põlvkonda tööd teinud. Nad on nende energiliste kodanlaste lap-

1940. a. juunipöör- e töi pöörde ka Tallinna Konservatooriumi ellu. Sügisel algas konserva- tooriumi reorganiseeri- mine nõukogulikeks muusikaõppeasutuseks. See tähendas paljudi uut maja siseelus, õppe- plaanides ja -meetodi- tes. Klaveriosakonnas oli selle töö läbiviijaks uus õppejõud ja osakonnajuhataja — Bruno Lukk, kellele õppejõuna olid kodanlikul ajal konservatooriumi ukseid jäänud sule- tuks. Meie, klaveriosakonna noorema kursuse õpilastele, ei olnud muidugi B. Lukki nime tundmata. Teadsime, et ta oli erediim kuju meie pianistide hulgas, oime lugenud ajalehtedes kiit- vaid hinnanguid tema tõsiste ja sisu- kate katadega iga-aastaste soolokont- sertide kohta, esinemistest simfoonia- kontsertidel jne. Teadsime ka seda, et B. Lukk oli kontserteeritud paljudes Euroopa maades ja isegi Aafrikas, esi- nedes Isa Kremeriga ja meija-klaveri- ansambli koosseisus.

Hiljem uurisime välja, et B. Lukk oli sündinud Permi kubermangus arsti pe- rekonnas, kes peagi asus Tartu elama. Esimest muusikalist juhatus sai ta va- nemalt õelt, kes õppis ühes Peterburi muusikakoolis. Kõige varasemad sam- mud muusika alal olid B. Lukil seotud komponeerimisega. «Õnnaks,» ütleb praegu prof. Lukk ise, «on need kom- positsioonid kõik hävinud.» Kuid B. Lukki meisterlikud transkriptsioonid E. Kapi ballettidest «Kalevipoeg» ja «Kullaketrad», Straussi valssidest jt., mis on tehtud suure instrumentidun- mise ja austusega originaali suhtes, kõnelevad ometi heliloogiliste ele- mentide olemasolust. Klaverimängu süstemaatilised õpingud algasid Tartu muusikakoolis Moskva konservatoorium- is hariduse saanud õppejõu Beetke juures. 1927. a. siirdus B. Lukk Riiga, et omandada põhjalikke muusikalist haridust läti silmapaistva helilooja Vitoli — Rimski-Korsakovi õpilase — juures. Juba ühe aasta pärast soori- tas ta kõik katset teoreetilistes ainetes ja lõpetas seega eksternina Riia Kon- servatooriumi klaveri alal. Riiale järg- nes Berliin — õpingud sealses Muusi- kailikoolis Leonid Kreutzeri juures, kes oli pianistliku hariduse saanud sil- mapaistva vene pianisti Anette Jessi- pova juures. Seega oli juba õpinguaas- tail B. Lukk kaudselt seotud vene pia- nistliku kultuuri traditsioonidega. Kuid kunstnik ei õpi ainult oma õpeta- jalt, ta õpib ka oma kuulumiskogemusi rikastades. Ja B. Lukil on sellest perioodist kunstilisi muljeid ja elamusi, mis on talletatud kogu eluks. Alati pean suure kadedusega kuulma, kui B. Lukk räägib sellistest pianismi «äs- sadest» nagu Rahmaninov, Hoffmann, Schnabel jt., keda ta on «elusalt» kuul- nud.

Brüsselis 1938. a. kuulis B. Lukk es- makordselt nõukogude pianismi esi- ndajaid, selle võitluse tookordseid võit- jaid: E. Gilelsit ja J. Flieri. Nõuko- gode klaverikultuuriga olid B. Lukil sidemed ka muusika kaudu: nii näiteks oli tal juba konservatooriumi lõpu- kavas Prokofjevi III klaverikont- sert; ta oli üks esimesi eesti pianiste, kes kodanlikul ajal lüüsis oma reper- tuuaari Sostakoviitši teoseid, esitades 1939. a. tema 24 prelüüdi ja I klaveri- kontserdi. Kuid kui 1940. a. algas va- hetu ja tihed kontakt nõukogude muu- sikaga, siis oli see B. Lukile palju avastuseks, uueks õpinguperioodiks. «Eelkõige võlgnes nõukogude pianist- lilikele koolile,» rõhutab B. Lukk «kõike seda, mis puutub teadlikkusse inter- pretatsioonis.»

Ja kui sõda hävitas selle, mis B. Lukki aktiivsel osavõtul tarkas ja juuri ajas Tallinna Konservatooriumis, siis taga- las, Eesti Riiklike Kunstiansamblike koosseisus, jätkus B. Lukki kujunemine nõukogude pianistliku koolkonna esi- ndajaks. Eesti NSV teenelise kunstniku- na saabus ta 1944. a. tagasi oma va-

on pisut vanem. Ta valmistub ülikooli esimese kursuse eksamiteks, olles ar- musuhetes üliõpilase Bertrand'iga, kuid hülgab viimase ja läheb eaka, elust väsinud Luc'i juurde.

Romaani «Kuu pärast, aasta pärast» peategelane, kahekümne viie aastane

FRANÇOISE SAGANI PÕLVKOND

J. UVAROV

sed, kellest kirjutasid Balzac ja Zola. Nende esivanematel oli konkreetne te- gevus, eluemaärk: nad tegid raha. Kuid nende järeltulijate põlvkonnal pole enam mingisugust tööd, mingisugust eesmärki. Midaagi ei huvita neid. Neil pole kuskile suunata oma ener- giat, clujõudu noorust. Ja piüüdes oma elu tühistajad kuldajad täita, piinavat igav- lust äärmata, otsivad nad teravaid naudinguid, närvivapustusi.

Kõiki kolme Sagani raamatut läbib sama teema — armastus. Kuid armas- tus on näidatud vaid kui abinõu, et pääseda igavusest, üksindusest ja nuk- rusest.

Georges Hourdin rõhutab, et sealju- res on jutt noortest, kes vaevalt alus- tavad oma eluteed.

José, väga rikaste vanemate laps, ei tea, mis teha, tunneb ennast «sotsiaal- selt kasutuna» ja kõigub talle sisemi- selt lähedase ebaeduka kirjaniku ning sihikindla, kuid piiratud arstiteadus- konna üliõpilase Jacques'i vahel.

Need lood isendast ei paku mingit huvi, kui neid ei läbiks terav rahul- damatus, mida tunnevad Sagani tegel- sed oma mõttetu, tühja olemuse pärast. Georges Hourdin märgib, et Sagani te- gelased jõuavad oma viljatu ning tühja elu pärast meeleheiteni. Kuid nad ei leia faktiliselt ka midagi muud ja lep-ivad, kuigi suure «kurbusega», niisuguse eluga. Püüdes säilitada ükskõiksuse poosi kõigi keeruliste eluprobleemide, suurte tegude ja tunnete suhtes.

Georges Hourdin kirjutab: «Mitte armassa teha, mitte näidata, et sa suurtele eluprobleemidele tähelepanu osutad, mängida ükskõikset — niisugune on Françoise Sagani lemmiktege-

Bruno Lukki

juubeliks

bastatud kodumaale.

Paljudel on veel meeles esimene simfooniakontsert Draamateatris 1944. a. sügis-talvel, kus B. Lukki esi- nes Sostakoviitši klaverikontserdiga. Siitpeale jätkuvad B. Lukki esinemised klaveriõhtutega, simfooniakontsertidel, raadios ja mujal, aga ka haruldase ansamblisti ja saatjana. Kõrge muusi- kaline ja pianistlik kultuur, kõlalise väljenduse värvirikkus, tugev drama-



turgiline vaist ja range loogilisus, lait- matu maitse, — sellised on B. Lukki kui klaverikunstniku «käärkirja» iseloomu- likud jooned. Sealjuures kõneleb iga järgnev samm B. Lukki interpretatsioo- nilise elu kroonikas edasilükkumise- pingelise töö kaudu kunsti lõputu prot- sessi teed: järjest suurema allteksti ja väljendusrikkuse, mõtte- ja südamehü- tuse, suurema meisterlikkuse suunas. Selles väljendub ühtlasi B. Lukki, inime- mee, kes ilma muusikata ja väljas- pool muusikat ei saa eksisteerida, kõr- gelt eetilise suhtumise oma kunsti.

Interpreedi kohta öeldakse vahel «ütle, mis sa mängid, ja ma ütlen, kes sa oled». B. Lukki kavad — Scarlatti — Stravinski, Glinka — G'terini, Prokofjevi, Sostakoviitši teosed jne. kõnelevad ise enda eest. Ka Eesti muu- sika propageerimisel on B. Lukil suuri teeneid. Kui palju eesti autorite teoste «esietendus» on teostanud B. Lukk, Tuletage meelde tema viimast soolo- kontserti, mille esimene pool oli pühen- datud eesti klaverimuusikale — klassi- ku R. Tobiase ja noore helilooja A. Pär- di teostele!

Kuid ega nende teostega, mida prof. Lukk avalikult esitab, ei piirdu tema repertuaar. Mind hämmastab alati B. Lukki erakordne eruditsioon. Alles hiljuti toimunud metoodikaseminariil, kus prof. Lukk oli konsultandiks, «ra- bas» ta kuulajaid järjekordselt sellega, et mängis üga nimetatud teost või üks- kõik millist kohta teostest otsekohe peast.

Parimad saavutused B. Lukki kunsti- lises tegevuses on seotud 1942. a. sünd- ninud esmaklassilise ansambli — B. Lukki ja A. Klasi klaveriduooga, mis oma loominguilise elu 17. a. jooksul on saavutanud laialdase tunnustuse ja populaarsuse.

16 aastat oma elust on B. Lukk and- nud Tallinna Konservatooriumile klaverikateedri juhatajana, poole sellest ajast on ta selle kõrval juhtinud ka kogu konservatooriumi elu selle direk- torina või õppeala juhatajana. B. Lukki klassist on tulnud paarkümmend kõr- gena haridusega muusikut, nende hul- gas tuntud nimed, nagu L. Kõlar, E. Saar, H. Oim, V. Vahi jt. B. Lukki endisi õpilasi töötab konservatooriumis, muusikakoolides ja laste muusikakoo- lides, filharmoonias, televisioonis ja mujal pedagoogidena, kontsertmeisteri- tena ja muudel kohtadel. Erinevad and- ed ja isiksused, kuid kõik nad on va- jalik ja tubli noor eesti nõukogude muusikute kaader, keda ühendab B. Lukki kool, mis kasvatab õpilases- eelkõige mõtlevat muusikainimest, an- nab tugeva professionaalse baasi ja mängukultuuri. Seda sihti taotlevad oma töös ka kõik B. Lukki endised «lapsed», kes lõpetavad pedagoogidena. Seega hõlmab B. Lukki kool ka veel hulgaliselt «lapselapsi», keda abistamast ta kunagi ei keeldu, sest teda jätkub kõigile ja kõikjale.

30. juunil, õnnitledes B. Lukki tema 50. sünnipäeva puhul, täname teda kogu südamest selle suure töö eest, mis ta on teinud ja teeb mitte ainult muusika maailma, vaid ka kogu eesti nõukogude muusikakultuuri ehitamisel.

A. Loo

laste positsioon.» Hourdin otsib seletust, miks noor kir- janik esitab just niisuguseid, elus sü- gaval rahuldamatuid tegelasi. Ta siirdub kirjandusest elu juurde ja ar- vab, et Françoise Sagan väljendab neid meeleolusid, mis on laialt levinud kaasaegse Prantsusmaa kodanliku noorsoo hulgas.

Selle pessimismi juured peituvad Hourdin'i arvates vanema põlvkonna vaadetes ja tegudes. Mitte ainult lap- sed, vaid ka isad on kaotanud elu mõtte, eesmärgi ja sisu. Noored inime- sed ei näe suuri tegusid, suuri tundeid, keegi ei siseada neile «täid ja mehi- seste ideale. N. d astuvad maailma.» (lrg 6. lk.)

Iganenust ja uudest

Veel päris hiljuti juhtus Jõhvi kultuuriasutustes ürituste ajal alatasa pahandusi, mis mõnikord paisusid kakkusteks. Argitasid neid ikka joobnud, kes eeskava segamise ja teiste külastajate häirimisega oma kuraasi ja julgust näitasid. Joobnud inimeste huligaaniteemisi tuli Jõhvis alati ette müüdugi mitte ainult kultuuriasutustes, kuid seal oli see vahest kõige valusamini silmatorkav.

Praegu on talised ebameeldivad vahepalad «Kaevuri» klubi ja rajooni kultuurimaja üritustel aruharvad. Kui sinna ilmubki mõni isik ebakindla asutamisega, püüab ta silmapaistmise asemel harilikult võimalikult kalnena näida.

Võitlus alkoholi kuritarvitamise vastu on Jõhvis olnud viimasel ajal resoluutne. Alkohoolsete jookide, eeskätt viina kättesaamine pole hoopiski enam lihtne: viina ja sellega kanguselt samaväärseid, ainult silmapaisteks pisut värvitud ja teise sildi all toodetud jooke saab vaid ühest kauplusest — eemal kesklinnast, sealhki vaid kella kuueni õhtul ja kella kümnest hommiku! Linna ainsas restoranis «Kaevur» (mida, muide, sellele asutusele küll väevalt saadi sobivaks nimeks pida) viina ei saa. Oletuatkadki suletakse vaerakult. Peale militsa on korra eest hoolitsemas rahvamalevased. Joomist taunitakse ajalehes, isetegevuskontserite eeskavades ja mujal. Ja kõik see on andnud tulemusi, avalikus paigas või tänaval näeb joobnut harva. Kuigi — seda ei ole vaja eitada — neid veel siiski kohtab, nagu tuleb ette ka huligaaniteemisi. Tööd selle igandi välja juurimisel on ees veel küllalt ka Jõhvis. Aga see, mis on senini tehtud, pole tühi, vaid suur ja mitmeti õpetlik edasijõudmine. Jõhvis mõisteti õigesti, et joomise vastu poolluke vahenditega võitlemine on niisama hea kui aukliku ämbriga veekandmine. Eeskujule oleks sellest järjekindlusest paljudel võtta, teiste hulgas ka Tallinna kaubandus- ja tegevustel. Alles tänavu kevadel asendati mõnes n. einelauas Tallinnas valge viin veidi värvitud viinaga ja tehti nagu, nagu oleks joomist kitsendatud, restoranidest aga, kus külastaja kohta peaks saama vaid paar pitsi, vaarub ikka endistviisi välja sedavõrd purjus mehi, et nad peavad olema vähemalt terve pudeli tühjendanud.

Aga võitlus joomisega pakub õpetlikku ka Jõhvi seltsimeestele endile teiste iganenud pahede vastu võitlemisel: edukas saab see olla vaid siis, kui seda tehakse pidevalt ja pealetungivalt. Nii on see ka usuvastase selgitustööga, mis oma meetoditelt on mõistagi suuresti erinev alkoholisõltuvastase võitlusest. Viimase puhul on suur, isegi peamine osa administratiivsetel vahenditel, mis ateistlikus selgitustöös on täiesti kõlbamatud. Ja sellevõrra on ateistlik propaganda ka raskem ja keerulisem.

Iga pühapäeva hommikul ja kiriku-pühadel kutsuvad Jõhvis kahe kiriku kella usklike jumalateenistusele. Nad ei suuda kokku kutsuda kuigi suurt kogudust ja needki, kes tulevad, on peaaegu kõik vanainimesed, eriti luteri usu kirikus. Aga kirikul on ikkagi oma mõju osale kaevanduselinna ja ümbruskonna elanikest, mis tuleb eriti ilmsiks mõne kirikupüha või ulatusteliku kirikliku kombetalituse puhul. Suure osa lahkunust saab maamulda pastor või papp, leidub omaajaga leeriskäijaid, endid kiriklikult laulatada lastajaid. Sealjuures hoolitseb kirik agrastil selle eest, et vähemalt säilitada usklike praegust arvu, kui ei õnnestu seda suurendada. Luteri usu kirik remontis üle kümne aasta vaikinud oreli korraldas selle piduliku sisseõnnistamise, ja jutlusel viibijaid on sellest ajast kirikus rohkem. Mullu peeti Jõhvis esimest korda noorte suvepäevi.

KOGU RINDEL, IGAKÜLGSELT

Eslagselt andsid endid üles veerand tuhat noormeest ja neidu, tegelikke osavõtjaid oli aga ligi üheksakümne võrra vähem. Aralangemise põhjusi oli müüdugi mitmesuguseid, aga kiriku vastupropaganda eeskätt usklike vanemate ja sugulaste kaudu oli kindlasti tähtsamaid.

Kuidas on samal ajal lood ateistliku selgitustööga Jõhvi kultuuriasutustes, selle töö keskuses? Elavnenud see mõneti on, õigemini võib rääkida elluärkamisest, sest vahepealsetel aastatel polnud seda peaaegu üldse mitte. Tänavu on regulaarsemalt populariseeritud materialistlikku maailmavaadet kaevanduse nr. 2 ametiühingukomitee klubi «Kaevur». Talvel peeti sellesisulisi loenguid ning kuulajaskond oli peaaegu alati rohkearvuline. Lektoritele — nendeks olid enamasti pedagoogid — esitati palju küsimusi. Nüüd alustati klubis uut loengute tsüklii ateistlikel teemadel. Aegsasti muretseti ka kohased populaarteaduslikud filmid.

Klubi juhatasele võib ette heita ateistliku selgitustöö ühelaadilisust. On ju peale loengute selleks eduga kasutatavad mitmed teised vormid: mitmekülgse eeskavaga temaatilised õhtud, küsimuste-vastuste õhtud, usuvastase sisuga palade põimimine isetegevuskontserdide kavasse jm. Mitmekülgsus suudaks haarata rohkem huvitatuid.

«Kaevuri» klubis on mõndagi tehtud, mõnda veel teha, Jõhvi rajooni kultuurimajas on aga siiani tehtud plaane ja ülejäänud, s. o. töö ise, tegemata. «Kavatesime korraldada tsüklii usuvastaseid loenguid, aga näete, nii see aeg on läinud», räägib kultuurimaja direktor sm. Vaher rohkem seletuseks kui vabanduseks. «Aga nüüd hakame järgmise kvartali plaani koostama ja sinna paneme kindlasti usuvastaseid üritusi sisse.»

Niisiis — uus plaan. Pannakse jälle midagi paberile, nii et usuvastast õigustustööd pole unustatud, ainult tegelikult ei jõuta seda ette võtta. Seega osutub kultuuriasutuse ülitähtis tööõik teisejärguliseks ülesandeks, mille jaoks ei leidu mahti ja mille kõrvalejäämine annab ikka millegagi seletada. Sisuliselt on siingi tegemist selle piiratud arusaamaga kultuuritööst, mida veel kohtab: kultuuritöö all mõistetakse eeskätt ja tegelikult ainult kunstilist isetegevust, mitte aga nõukogude inimemise igakülgset kasvatamist.

Ei või öelda, nagu seisaks rajooni kultuurimaja usuvastast tööst praegu täiesti kõrval. On peetud mõned populaarteaduslikud loengud ja ka teised kultuurimajas toimuvad üritused, kas või isetegevuskontserdid, on ju kausselt vahendiks kiriklike ürituste vastu. Kui kevadel kirikupüha aegu nii kultuurimaja kui «Kaevuri» klubi pakkuisid huvitavaid kontserite, kinoetendusi, puhkeõhtuid oma seinte vahel ja linna pargis, jäi kiriku külastajaid harilikust tublisti napimaks, ja seda peaaegu ainult noorte arvel. Kultuurimaja töötajad ja tema kunstilised kollektiivid on nõu ja osavõtuga abistanud ilmalike kombetalituste läbiviimist. Mullu, nagu öeldud, peeti Jõhvis noorte suvepäevad, mis jätsid osavõtjatele hea mälestuse ja muutusid populaarseks. Tänavused suvepäevad, mis praegu toimuvad üheaegselt Jõhvis ja Iisakus, on nullustest osavõturohkemad ja sisu-

kamad. Esimest korda peeti läinud pühapäeval Jõhvi kalmistul ilmalikkusurnute mälestuspäeva. Kogemusi käidi saamas Elvas, kus tänavu teist korda korraldatuna see üritus hästi õnnestus. Onnestus see ka Jõhvi kalmistul. Sadu ja sadu inimesi oli kokku tulnud kuulama ilmalikkus mälestuskõnet ning uskikudki võisid veenduda, et lahkunute sugulaste, sõprade, töö- ja võitluskaaslaste ühine mälestamine on ilma pastorita ja kirikulauluta kaunim ja sädamesetungivamgi kui nendega. Suuresti soodustasid ilmaliku mälestustalituse mõjulepääsu rajooni kultuurimaja puhkpilliorkestri ja naisansambli osavõtt.

Selle Jõhvi jaoks uude ürituse ettevalmistamise ja läbiviimise jälgimine tekitas aga ka mõnesuguseid üldisema iseloomuga mõtteid.

Viimasel aastal levinud uued tavad on elu vajaduse iseloomulikke, kuid kujundanud on neid ikkagi ühed või teised kindlad inimesed. Eriti agraad on olnud noored oma suvepäevade kavade väljatöötamisel, mis on õige mitmekülgseid, kohalike olusid arvestavad ja paljuski leidlikud. Võetakse ühe paremat teistelt, aga mõeldakse ja leitakse ka ise. See aina uue ja huvitavama väsimatu otsimine annab suvepäevade tavale igal aastal värskest ja kõitvust lisaks, ning see on hea, sest juba kord leitu mehaanilise kordamisega kaotaks üritus arenguperspektiivi. Vaevalt on uued ilmalikud tavad seisut ja vormilt juba sedavõrd täiuslikud, et otsida pole enam midagi. Ometi teatud pidamajäämist juba leitule juhtub märkama. Nii oli ka Jõhvis ilmaliku surnute mälestuspäeva ettevalmistamisel. Elvast saadud kogemused olid tulnused ja õpetlikud, kuid ilmaajaga ei piitnud arutada: kas ei saa midagi teha paremini, mõjuvamalt? Kogemuste kasutamise kujunes suurelt jaolt jäljendamiseks. Peab uuesti ütlema, et üritus õnnestus, oli läbi mõeldud hästi, aga siiski mitte loovalt.

Kuid teiselt poolt Jõhvis ei jäädu ootama, kuni kuskilt «juhtnõõrid tulevad», vaid osati ise asi ette võtta ja ellu viia. Seda «juhtnõõride ootamist» aga esineb siin-seal, mis vahel tuleneb algatusvõimetusest, mõnikord kartusest mõelda ja teha oma peaga. Mitmes rajoonis näitaks oodatakse ilmaliku matsekõne näitlikku teksti, sõndamata koostada seda ise. Ja kas ongi alati tarvis, eriti matse jaoks, näitlikku kõneteksti, mis võib hõlpsasti stambiks kujuneda ja ilmalikkus matsetalitust isegi kompromiteerida? See ei käi mitte ainult matsekõne teksti kohta.

Edasi. Vististi kõik korraldajad nõustuvad, et ilmaliku mälestuspäeva organiseerimises polnud midagi eriti keerulist ega ületamatuna näivat raskust. Oli vaja vaid head tahet ja pealehakkamist. Eeskätt seda oleks nüüd vaja ka nendel aladel, mis siiani on tähelepanu alt välja jäänud. Astume näiteks rajooni perekonnaseisukomitee büroo ruumidesse, mis asuvad rajooni spetsiaalselt ehitatud administratiivhoones, paljude ustega koridori lõpus. Siin on kaks tuba, esimene neist tavalline kontoriruum kahe kirjutuslaua ja kartoteegikastidega. Teises registreeritakse igal laupäeval kümnekond ja rohkem abielu. Ruum püüab vasta-

valt oma otstarbele olla pidulik, kuid suudab olla vaid korralik. Süüdi pole selles büroo töötajad, nad on teinud, mis osanud ja saanud. Rohkemgi. Lilli muretsevad nad omal kulul. Aga kaunist ja maitsekat sisustust ei suuda ju büroo töötajad osta ja tuleb leppida selle standardse juhusliku mööbliga, mis on antud. Vaevalt aitab selline ruum luua pidulikkust. Seegi on kahtlemata aidanud viia mõned abellujad kiriklikule laulatusel. Tõsi, Jõhvis on kiriklike laulatusi üldse võrdlemisi vähe, kuid neid on. Aga mõelda on vaja sellele, et ka neil abellujail, kes ei mõtlegi minna pastor! või papp! ette — ja neid on rõhuv enamik — jääks abielu sõlmimise tõeisti pidulik mälestus. Seda ei saavutata, kui ümbrus ja protseduur ise on n. ö. argipäevased. Viimasel aastal on küll kõikjal korraldatud lõbusaid ja tööpeolset meeldejäävaid komsomolipulmi, kuid ei maksa jätta tähele panemata, et sel ajal, kui kuskil linnas on aastas sadu abellujaid, on komsomolipulmi peetud vaid üksikuid. Jõhvis peeti mullu üks komsomolipulm, milleks tüüriti söökla ruumid, kus pidulaua juures korraldati ka abielu registreerimine. Kuid abellujaid oli ju sellelgi päeval hoopis rohkem kui üks paar. Seesama suurejoonelisus, mis selle pulma meeldejäävaks tegi, võtab üheaegu võimaluse linnades neid muuta massiliseks — maakohades on selleks paremad eeldused. Vähemalt praegu pole praktiliselt võimalik korraldada kõiki abellumisi niisuguste komsomolipulmadena. Pidulikkus peab olema kättesaadav aga alati ja kõigile, ja perekonnaseisukomitee büroo peaks seda võimaldama.

On siin midagi ületamatut näiteks Jõhvis? Vaevalt. Hea tahmisse juures suudaksid rajooniorganid oma perekonnaseisukomitee büroo kohaselt, maitsekalt sisustada. Kuna abielusid registreeritakse ainult laupäeviti, oleks mõeldav selle sündmuse jaoks kasutada mõnd suuremat, esinduslikumat ruumi rajooni täitevkomitees või mujal. Igatahes võiks mõndagi korraldada paremini.

Jõhvis on siiani vähe mõeldud niisuguste kombetalituste ilmaliku traditsiooni väljakujundamise üle, nagu on varru, matused. Mis aga õieti takistab propageerida ja juurutada uusi nõukogulikke kombetalitusi kogu rindel? Küllap on asi jällegi ettevoimises. Nii pole see sugugi mitte ainult Jõhvis, vaid Jõhvi on selles osas iseloomulikuks näiteks. Esimesed kogemused on aga juba omandatud, nüüd on aeg võtta see oluline tööõik kogu ulatuses tähelepanu alla, nagu seda on juba küllaltki edukalt tehtud Tartus. Siin jõuamegi uuesti juba algupoolel väljendatud mõtte juurde: ateistlik selgitustöö on edukas, kui ta on järjekindel, võitlev ja igakülgne.

R. Müür

Nelja vennasvabariigi karikaturistid kohtuvad Vilniuses

27. ja 28. juunil toimub Vilniuses Eesti, Läti, Leedu ja Valgevene huumori- ja satiriirajakirjade töötajate ja karikaturistide loominguiline töökoosolek. Kahe päeva jooksul vahetatakse töökogemusi ja toimub võistlus pare-

ma karikatuuri ja följetonil selgitamiseks. Tallinnast võtavad nõupidamisest osa karikaturistid J. Jensen, E. Valter, E. Piho ja rida ajakirja «Pikker» töötajaid.

MEIE MATERJALE JÄLGIDES

„Vaja tõelist peremeest“

Vastuseks kriitilisele kirjutusele hävineva Atla mõisa kohta teatab Rapla rajooni TSN TK kultuuriosakond, et mõisamaja valdajaks on Hõreda sohvoo. Maja ei ole tühi; seal elab neli soovhoisi tõelist ja peale selle veel Juuru MTJ-i tõeliste perekonnad. Tühjad on ainult endised kontoriruumid ja nende ümberhitamiseks elukoorteriteks on juba tuba

taotletud Atla mõisa peahoone ja ka teiste hoonete väline kuu jääb sealiigse muutmata. Hoone on arvel võetud Maht- ra sõjaga seoses oleva kultuurimälestisena; mõisatähistamisvahvid on valmistamisel rajooni kohaliku majanduse kombinadis ja pannakse lähemal ajal üles.

FRANÇOISE SAGANI

PÖLVKOND

(5. lk. järg)

kirjutab Hourdin, «kus elavad ilma selgroota, ilma kindla jalgealusega, sarnanevad varjudega, kellel näib puuduvat liha ja veri... Nad leiavad eest ni ebahumane kui ka demoraliseeritud ühiskonna.» Noor põlvkond pärib vanadelt ainult «lootusetuse» ja «ükskõiksuse». Hourdin nimetab seda noorsugu «vanemateta põlvkonnaks», täpselt põlvkonnaks, kellel puudub toetus isade poolt, kes ei suuda neile anda head ja täpset orientiiri elus. Seepärast jääb noor inimene täiesti kaitseta tema ees avanevate kurbade tõdede ees.

«Prantsusmaa on degradeerunud, lääne maailmal ei ole selget tulevikku, inimkonda ähvardab sõda.» Noormees või neiu hakkab tundma ärevust, rahutust, rahuldamatust, ja keegi ega miski ei suuda teda aidata. Kool ja ülikool on jõuetud. Haridussüsteem on korraldatud nii, et ta on võimetu noori raitama raske moraalse šoki eest, mis saadakse kokkupuutest tänapäeva eluga. See pole üksnes «vanemateta põlvkond», vaid ka «õpetajateta põlvkond», märgib Hourdin.

Noored inimesed on jäetud omapead. «Nad peavad ennast vabaks,» kirjutab Hourdin, «kuid tegelikult on nende vabadus vale... Nad võivad ära kasutada ajastu peataolekut, et anda oma instinktidele.» Siit tuleneb kombelõtvus (Hourdin nimetab seda «seksuaalseks anarhiaks»), mis on kaasaegse kodanliku noorsoo hulgas nii laialt levinud ja mida Sagan oma raamatutes nii värvikalt kirjeldab.

Françoise Sagani raamatud on sellest hoolimata, et nad püüvad kitsa kesk-

konna kirjeldamisega ega tõsta suurt sotsiaalseid küsimusi, siiski tahes-tahtmata puudutanud valusalt kohta ühiskonna elus. Nad näitavad ideaalide, elu eesmärgi ja mõtte puudumist, räägivad sellest, et noored ei tea, milleks maksab elada, kannatada, võidelda.

Georges Hourdin analüüsib kirjaniku stiili ja maneeiri ning näitab, et tema oskus lakooniliselt, selgelt ja täpselt väljendada tundeid on võimaldanud lihtsalt, selgelt, ilmekalt, kaheldamatult lühenäga iseloomustada noore põlvkonna väljapääsust ning perspektiivtust. Paljud tundsid ära isenda ja oma meeolud. Selles peituski tema romaanide edu põhjus.

Kuid seda edu ei tule kanda ainult kirjandusliku talendi arvele. Georges Hourdin näitab, et üsna suurt osa on selles mänginud ka reklaam, mis tublisti rikastas Françoise Sagani raamatute kirjastajaid. Temast tehti kirjanduslik «täht».

Teatavasti lõrustatakse läänese väikekodaanlasi filmitähtede eraeluga — nende maitsete, kapriiside ja armukeste. Prantsusmaal suruti niisugune roll peale mitte filmitähele, vaid moodsa romaani autorile. Muidugi õnnestus seda suuresti teha just kirjaniku noore ea ja tema raamatutes kirjeldatud armuasjade teatava vabaduse tõttu. Françoise Sagan, tema fotod, tema eraelu üksikasjad on viimastel aastatel ajakirjanduses laialdaselt valgustamist leidnud. Georges Hourdin näeb selles ebanoormaalset nähtust, ühiskonna väimset tühjust.

Hourdin märgib, et sensatsiooniline edu pole Françoise Sagani pead segi ajanud. Ta ei pea Sagani sugugi mitte reklaami ja moe produktiks, vaid andekaks kirjanikuks. 1957. aastal ajalehes «Monde» ilmu-

nud artiklis avaldas Hourdin huvitavaid mõtteid kirjaniku osast meie ajal, mida kahjuks pole tema raamatus Sagani üle. Ta kirjutab, et maailmas toimuvad suured muutused:

«Kaug-Ida, islami ja Aafrika maade arvatud massid kannatavad pidevate hädade, harimatuse, nälja, ebasanitaarse olude all. See on meie lukuks hind... Vaeste raev hakkab meile arvet esitama... Kõik see apelleerib humanismi uue palge poole. Puht sentimentaalne, psühholoogilised kannatused tunduvad nüüd naueruivärsetena, disproportionaalsetena ja absurduseni tähtsusetuna... Sajad miljonid inimesed... tahavad pimedusest lahkuda. Nad tunglevad valguse, tõe, teadmiste, inimlikult normaalse elu poole.»

Sellest seisukohast näitab Hourdin Françoise Sagani raamatute kitsust ja ideelise sisu vaesust, sest neil romaanidel puudub ajastu tajumus, veelgi enam, need on sellest isoleeritud. Neis kujutatakse pisimaailma, mis on kõvasti suletud kaasaaja suurte sündmuste eest. Sagani varal jõuab Hourdin järeldusele, et meie ajal piirduda kogu välismaailmast absoluutselt eraldatud tunneta ja väikeste elamuste sfääri kuitamistega tähendab seda, et kirjanik võtab endalt võimaluse luua midagi tõeliselt väljapaistvat. Sellepärast ei kujuta Françoise Sagan oma andekusest hoolimata mingit suurt nähtust prantsuse kirjanduses. Tema raamatutele on väärtust ainult kui teatava noorsoo ringi väimse kriisi kirjanduslikul tunnustusel.

Sellele üldiselt sügavale ja õigele hinnangule, mille Hourdin annab Saganiile ja tema romaanidele, peame omapoolelt tegema ühe olulise lisandi. Sagani ei tohi muuta kogu prant-

suse noorsoo huvide ja meeleolude väljendajaks. Ja tema raamatute tegelaste meeleolu ei tohi pidada tüüpiliseks kogu noorele prantslaste põlvkonnale. Olles piiratud oma keskkonnaga ja sügavalt kodanlik kirjanik, nagu Hourdin õigesti märgib, võis Françoise Sagan anda kujutluse ainult ühest osast noorsost, edasi anda ainult selle keskkonna meeleolu, milles ta elab, mida ta tunneb.

Igati, kes on Prantsusmaal käinud ja prantsuse noorsooga kokku puutunud, teab, et kogu prantsuse noormeeste ja neidude massi on võimatu samastada Sagani raamatute «nukrate» tegelastega. Kui küllaltki laiades noore põlvkonna ringides võib näha teatavat ühiskondlikku ükskõiksust, siis ainult sellepärast, et kodanlik ühiskond ei suuda neile midagi pakkuda, mis neid süütaks ja haaraks. Kuid üldiselt on prantsuse noorsugu elav, vastuvõtlik, alati valmis reageerima ühiskondlikele ühekohtule.

Nende ridade kirjutajal oli 1958. aasta veebruaris juhus näha, kuidas teade Alžeeria muhameedlike üliõpilaste üldise ühingu keelamisest pani liikvele Sorbonne'i üliõpilaskonna. Sajad noormehed ja neid läksid protestisõnu skandeerides Saint-Michieli bulvarile, nõudes selle seadusevastase otsuse tühistamist. Politseiosad, mis kiiruga välja kutsuti, ei suutnud demonstrantide tormilist voolu pidurdada.

Prantsuse noored seisavad fašismivastase võitluse esiridades. Noori prantslasi võib näha kõige aktiivsemate rahu eest võitlejate hulgas, nende hulgas, kes protestivad ameerika raketite toomis vastu Prantsusmaale ja veermahti taassünni vastu. Suur on prantsuse noorsoo osa ka võitluses sõja

vastu Alžeerias. Kesk-Aafrikas peetava sõja vastu organiseeritud komitees on palju erinevate vaadete ja veendumustega noori prantslasi. Mulde, ka Françoise Sagan ise on selle komitee liige. Ta on oma intervjuudes avaldanud protesti Alžeeria tapatalgu ebainimlikkuse ja absurduse vastu. Kuid ta pole veel vabanenud süngest, pessimistlikest maailmakujutlusest. Tema raamatutesse ei tungi isegi kauge vastukaja sellest tormilisest ühiskondlikust elust, mida elab tänapäeva Prantsusmaa ja prantsuse noorsugu.

Sellepärast ei saa Françoise Sagani lugeda prantsuse noorsoo kujutajaks, nagu arvatakse läänese. Ta pole näinud liiga paljusid sügavaid ja täitsad protsesse, mis toimuvad noorsoo hulgas, ega neid oma raamatutes kajastanud.

Georges Hourdin aga ei arvusta kirjaniku mitte sellepärast, et ta pole näinud prantsuse rahva elavaid jõudu, mitte sellepärast, et ta pole prantsuse noorsugu näidanud töös ja võitluses. Ta heidab Françoise Saganiile ja kogu tema põlvkonnale ette seda, et nad ei usu jumalat! Ta soovib pöörduda religiooni poole.

Raamat lõpebki üleskutsuga pöörduda jumala poole. Täastada religiooni osa ühiskonnas. Nagu suudaks see noorsugu päästa ideelise tühjuse eest! Niisugused üleskutsed on ääretult abitud ning ebavõimalikud.

Need näitavad, et meie ajal on võimatu kapitalistliku tegelikkuse vastuoludest väljapääsu leida, jäädes vanade pankrotistunud ideeliste positsioonidele. Selle tulemusena on raamat, mis on suunatud kodanliku maailma väimse kriisi vastu, ise üks selle kriisi väljendust.



K MADIBERG. Tallinn. Kõik kolm teost — I. Hoff ja J. Petrovi «Kaksteist tooli» ja «Kuldvasikas» ning J. Häseki «Vahva sõdur Svejki seiklused» — ilmuvad, kuid arvatavasti mitte järgmisel aastal. Need on praegu tõlkinud ja jõuavad raamatustõppade kätte 1961. a.

EVJ KIRR. Mõisaküla. Laste ja noorsookirjanduse osa Eesti Riikliku Kirjastuse plaanis on üsna rikkalik. Vene klassikute teostest ilmub S. Aksakovi autobiograafiline teos «Perekonna kroonika» ja vene muinasjutudel põhinev P. Jeršovi «Värskmütsajut «Käuselg-säl». Vene nookogude kirjandusest näeb trükitõrvi A. Gaidari «Sõjasaladus», V. Tsaplina «Zoopargi kasvandikud», P. Vigdoro «Jutustus A. Makarenko kasvandikut Semjon Karabanovist «Tee ellu» ja I. Voronkova jutustus ühest tütarlaps-est-pioneerist «Vanem õde».

Eesti kirjanike teostest avaldatakse valmiks Juhan Liivi jutustus ja J. Oro luulevalmik, E. Normani ja H. Tampere «Marjakobar ja teisi setu muinasjutte», V. Leisi jutukogumik «Kui silil on nohu», K. Merilaasi lõbus lastelaul «Veski laul», M. Raju jutustus kolhooslaste suvest «Väarikas vahetus», koidustrükk R. Rohu loodusealtest lugudest «Laaned ja veed», ümbertõlgitud ja täiendatud väljaanne A. Tuuliku raamatust «Ja nad ei tule enam», noorte autorite koguteos «Jutupaunik II ja kogumik eelkoolilastele lastele ettelemiseks määratud materjale nimetuse all «Laste sõna» (antoloogia).

Eelkoolilastele kirjatatakse saksa muinasjutteleistri W. Hauffi «Väike Mulk», V. Majakovski kogumik luuletusi pealkirjaga «Lastele», E. Raua jutukese «Imepärane kiihobu», L. Raudsiku laulumäng «Kevadpild metsas», K. Kustnik A. Salme joonistusi loomavõrg «Koduloomad», taari kirjaniku jutuke «Palle üksi maailmas», india muinasjutte «Tark limbatall», P. Ollaste «Kogumik lastumänge lasteadeadele» ja vene keeles J. Kaidla «Talvepild metsas».

Teiste rahvaste kirjanike loominguist ilmub I. Franko muinasjutte «Kui loomad veel kõneleksid», kogumik «Iirima muinasjutte», H. Fallada «Muinasjutte», saksa kirjaniku A. Weddingi jutustus rahva-Hiina lastest «Raudne pühvilke», kogumik hiina muinasjutte «Vana Sjuni muinasjutte» ja valmik ungari muinasjutte «Imefõõts».

Sarjas «Minu esimene raamat» trükitakse S. Marski «Tulekahju», R. Parve «Luuletusi koolist», L. Tigase «Lugu kahest laisast varesest» ja valmik Fr. R. Kreutzwaldi, M. Eiseni, J. Korvi, J. Parijõe, A. Jakobsoni jt. poolt tõõeldud eesti rahva muinasjutte. «Kooli näite lava» sarjas ilmub «Valik näiden-deid».

Kino

Lahendamata ülesanne

On olemas elukutseid, mida ümbritseb romantika oreol. Me räägime tihti geoloogi, polaarmaade uurija, mere- mehe, lenduri töö romantikast. Nende hulka kuulub tihti ka ajakirjaniku elukutse.

Me ei taha sugugi vastuvaidlematult väita, et selliseid sündmusi, nagu filmis esineb, lihtsalt ei ole. Muidugi võib juhtuda, et noor ajakirjanik juba esimeste iseseisvas töös astunud sammudega võidab toimetuses ja lugejate juures autoriteedi, et kõik, mis ta kirjutab, omandab suure ühiskondliku tähtsuse. Meie arvates seisib filmi autoriteet — stsenaarist S. Antonovi ja A. Granini — ees hoopis tõsisem ülesanne. Tähtis oli näidata, miks filmi peategelase elu just nii kujunes, missugused sisetised omadused aitasid noorel ja ilmselt mitte veel eriti kogunud ajakirjanikul nii tõsist loomingulist edu saavutada.

Meie tutvus Tatjana Nikitinaga algab sel hetkel, kui üks pealinna ajaleht tema foljetoni avaldab. Seltsimeeste ja peamiselt armastatud mehe usaldamatusest solvunud neiu sõidab kellelegi sõna lausumata Moskvasse. Seal saab ta ilma pikemate raskusteta selle ajalehe korrespondendiks, kus tema foljeton ilmub, sõidab uudismaale, kirjutab olukirjelduse, milles ta nagu muuseas määrab tubli nõukogude tütarlapse reputatsiooni. Viimane sõidab kohe Moskvasse, muutub eesrindlikuks ehitajaks ja Tanja kirjutab temast uue olukirjelduse ning hiljem raamatu, et oma väga heaks teha.

Püüdes vaatajat rabada oma tegelase väikkiirete võitudega, pole filmi autorid küllaldaselt hoolitsenud selle eest, et leida ehk sellist usutavat situatsiooni, tüüpilisi karaktereid ja selget kujunduslikku ülesehitust kogu filmile.

Kõik, mis me ekraanil näeme, ei ärata usaldust juba ennekoike selleltoitu, et peategelase karakter jääb avamata. Raske on öelda, miks S. Antonov, peene psühholoogilise analüüsi tunnustatud meister, on seekord piirunud ainult puht väliste sündmustega oma tegelase elus. See on pannud väga raskesse olukorda Nikitina osa täitva näitleja N. Podgornaja. Ka lavastaja pole teda abistanud karakteri avamisel ning veenvate psühholoogiliste käitumusmotiivide leidmisel. Selles aga, et näitleja on sueteline looma sisurikast ja huvitavat kuju, ei saa kahelda. Meenutagem vaid suures plaanis näidatud Tatjana nägu, kui ta näeb, et tõeke, mille ta Aljošale kinkis, on kinnitatud teise tütarlapse kleidile. Milline siiras sügav valu väljendub pärani silmades, kui peenelt mängib näitleja seda alltekstit nii rikast stseeni! Kuid see episood, millele pole otseselt seost põhitegevustikuga, moodub, ja jälle vilksatab ekraanil sihvakas neiu kogu, märkimik käes... Tõeliselt, lähedaselt tuttavaks me temaga ei saagi.

Hoopis selgemad ja ilmekamad on filmis teiste tegelaste kujud: Klaša (I. Makarova), Nikolai Uvarov (R. Bökov), Volodja Artobolevski (V. Karetski). Selle põhjuseks on arvatavasti asjaolu, et nende ees seisib kuigi ehk mitte nii vastutusrikas, kuid hoopis konkreetsed, täpsemalt formuleeritud loominguline ülesanne.

Režissööristsenaariumi koostades oleks filmi lavastaja isegi olemasolevast kirjanduslikust materjalist lähtudes saavutanud suuremat veenvust, kui ta poleks astunud puht väliste, lihtsustatud lahenduse teele. Üksikute episoodide õnnestunud lahendus, enam-vähem efektselt filmitud kaadrid, huvitavalt leitud rakursid (filmi peaoperaator V. Levitin) ei päästa olukorda.

Filmi autoritel pole õnnestunud peamine — kinokunsti keeles edasi anda nõukogude ajakirjanike argipäevatöö õhkkonda, näidata nende suure ja raske töö eripärasust.

On väga kahju, et film ebaõnnestus. Kuid see ebaõnnestumine on õpetlik, sest see tunnistab veel kord, et täisväärtusliku kunstiteose loomiseks on peale heade kavatsuste vaja sügavalt tunda elulist materjali, osata seda loominguliselt mõtestada ja eredates, veenvates kujudes kehastada.

J. Piotrovskaja

Lõppes teatrite I spartakiad

See oli juba III Balti teatrikevadel Tallinnas 1958 a., kui teatrikollektiivide kohtumisel kerkis üles mõte loomingulise võistluse korraldada. Mõte jõudis ka spordialadel. Ettepanek leidis kõlapinda enamikus vabariigi teatrites. I spartakiadi kavasse otsustati võtta esialgu 3 võistlusalat: male, lauatenis ja meeste võrkpall. Võistluse läbiviimiseks olid ette nähtud eelvoord ja finaaloostlus. Eelvoord toimusid aprillis, millest finaaloostlusele pääsesid Rakvere Teater, «Vanemuine» ja «Estonia». Finaalis kohtusid males ja lauatenises esikoha pärast Rakvere Teater ja «Estonia», võrkpallis «Vanemuine» ja «Estonia». Kõik kohtumised võitis «Estonia», kes sai Kultuuriala Töötajate A/ü. Eesti Vabariikliku Komitee poolt välja pandud rändkarika. Teiseks ja kolmandaks jäid vastavalt Rakvere Teater ja «Vanemuine». Võistluste käigus näitas väike Rakvere Teater end siiski kollektiivina, kes on võimeline konkureerima vabariigi suuremate teatritega.

Käesoleva aasta suvel tuleb «Estonia» sportlastel kaitsa vabariigi teatrite spordiala kohtumistel Läti ja Leedu teatrikollektiividega. Vabariigi teatrite I spartakiad tõi uut hoogu teatrite sporditegevusse. Ühtlasi näitasid võistlused, et sporditegevus meie teatrites ei ole veel vajalikul tasemel. Nii ei suutnud Eesti NSV Riiklik Vene Draamateater oma 123-liikmelisest kollektiivist välja panna võrkpallimeeskonda. Kohtla-Järve Vene Draamateater jäi võistlustest hoopis eemale. Järgmisel spartakiadil otsustati võistelda juba rohkematel aladel (korvpallis, tennis) ja rakendada ka naisvõistlejad täisarvuliste võistkondadena.

Spartakiadi läbiviijatele oleks üks pretensioon: kas ei saaks finaaloostlusi korraldada selliselt, et publikul oleks võimalus võistlusi jälgida?

M. ROOS

HUUMORIT JA SATIIRI

Auto

Autoriseeritud kokkuvõtte noorema teadusliku töötaja P. Pussaku autograafist

Autoks nimetame ratastele seatud iselikuvaat sõiduvahendit. «Auto» sõna eest võlgne me sügavat tänu vanadele kreeklastele, kes sobiva mõiste meie jaoks ettenägelikult välja mõtlesid rohkem kui paar tuhat aastat tagasi. Liitsõnalistes kombinatsioonides annab mainitud väljamõeldis terve rea vaatluse all oleva masinaga seoses olevaid uusi tähendusi, mida selgitame näidete-ga.

Tänapäeval on auto mõjuvamaid isikliku mõjuvõimu allikaid. Mida suurem auto, seda suurem mõjuvõim. Viimast nimetatakse autori-teediks.

Kui kõrtslusest juhilubadega sisse minna, siis tuleb millisaunast ilma välja tulla. Vastav seos on tuntud automaatika nime all.

Pärast juhiekami sooritamist kavatsatud esimeselt kaugemalt automaatselt (naabertänaval) masinat tagasi koju tõugates katavad auto-keret spetsiifilised mõlgid, kriimustused ja krammid, mida kutsutakse autogrammideks.

Peaks keegi neiu olema veendumusel, et jalutuskaiki kahupäise noormehega on vähem meeldiv autosõidust kiilaspäise masinamõnikuga, siis on ilmselt tegu autosugestiooniga.

Hämmastaval kombel ei ole mees, kes juhib autot, mitte autor, vaid sohv. Millest seesugune ebaloo- gilisus, pole veel päris selge. Mõne autori poolt levitatud hüpotees, nagu oleks esimene sohv sündinud 19. sajandil, tuleb lugeda ümber-

lükatuks õndsas Homerose uurimis- tega. Nimelt omistab see oma «Ili- ses» tõhusat tähelepanu tuntud veterani Ahhilleuse isikliku sõidu- riista juhile, I liigi sohvile Auto- medonile.

Igal juhul võime teaduse praeguse taseme juures lugeda enam-vähem kindlaks tehtuks, et esimesed auto- mudelid (benzid, daimlerid jne.) il- musid päevaltele alles pärast esi- meste inimmedelite (sinantropused, neandertaalased jne.) amortiseerumist ja käibelt kadumist.

Autotööstuse tormilist arengut on tunduvalt pidurdanud konstruktori- te energia laialivalgumine ebaolu- liste detailide konstrueerimisele. Kujukaks näiteks on signaalseade- dis, mida peeti asendamatuks atri- buudiks autoõnnetuste juures. Ni- melt oldi kaua arvamisel, et jalakäijale võib otsa ajada üksnes pä- rast signaaliandmist. Ometi tõenä- rav viimasel ajal teostatud terav- meelsed katsed, et jalakäijad on võrdlemisi ükskõiksed ses suhtes, kas allajäämine toimub pasuna sa- tet või ilma.

Autokonstruksioonides ilmneb ül- münd aega mõttlikult ta vakka püsis, kuid viimaks küsis: «Mis arvad ise oma elu raskusest, oo, Mõök Damaskusest — kas pole häbi sul, kui peerge kisud, kui raud kupp oksarisud või teib... teritad, ja, mis seal parata, veel oled lastelgi siis ringi karata?»

Damaskuse mõök

J. Krõlov

Kord kuulsas Mõõga terajaagu ükskõikselts riisuhunnikuse visati, sealt turule — muu koll hulka lisati, poolmuidu maha müüdi nagu kes teab mis rämps. Ja siis mees, kes ta ostis, asja koju viis ning vaatas: teab mis tühjust tulu, kuid on kord ostetud, siis ära viska maha, eks kuidagi ta ikka ära kulu... Taat toksis terale puust varre taha, nii loikas Mõõgaaga ta peerge halust, ning raius haugu, alateibaid salust, käis niini kiskumas, et teha viiske. Kui Mõök, kord mullane, kord niiske, ju oli hambaid täis ja roostes, siis lapsed hobust mängides ta õue töid ning kaksiratsi Mõõga seljas joostes seal lust löid. Siil, mõistlik loom, kord lamaa kerana külq külje kõrval mõõgateraga,

Egiptuses sest kombest muiste kinni peeti, et kui mõnd rikast meest seal mulda veeti, siis — seda toredam ja tähtsam leinarvoor, mis suurem kirstu taga nutunaiste koor.

Kord taas seal nähti tähtsat matust: ei otsa ulgurisel, silmaveel, kui suurik oli viimisel teel, et lahkuada parandamatust maailma patust.

Üks rändur, silmitsedes leinarongil näis arvavat, et küllal seal on jalul kõik surnu omaksed, ja tõsi taga ongi nii suure hulga südamate valul. Kus muret näed, seal aita, kuidas võid... «Kul tahate, te leina rõõmiks muudan.»

Matused

mees ütles, «kindlasti ma suudan ta surnuist äratada. Olen kuulnud nõid — teen peidid jälle nägemise peoks!» Jäid eided hetkeks üllatunud vakka. «Kui sul on tõesti vägi selleks teoks.» siis hüüdis nad, «el meie vastu hakka. Kuid olgu seegi lahkest sinu hooleks, et jääks ta jalule vaid nõdalaks või pooleks ja siis ühtäkki jälle kooles!» Ei elus toonud mingit tulu ta, ei tooks ka siis, kui uuesti see algaks, kuid tema matustel võib uluda — sest veering veereb pisarate palgaks.» Maailma riisus rikkaid pole vähe, kuid — üks nad surres asja ette lähe.

Tõlkinud M. Raud

Matkateemadel

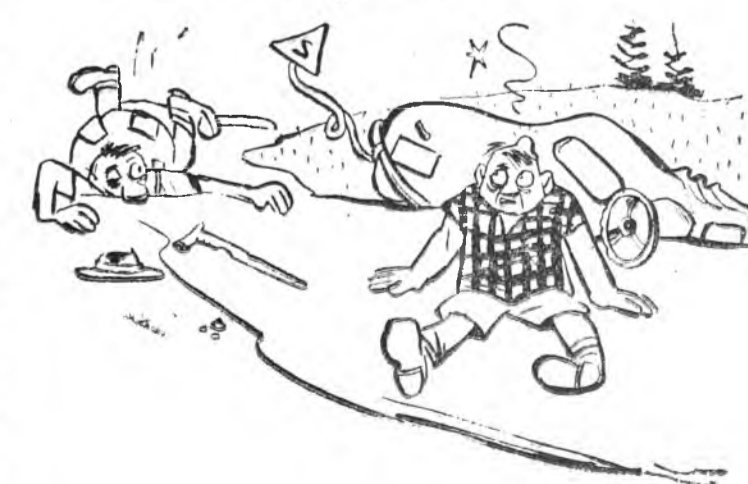


«Tahtsin kõik kohad läbi rännata, aga raha sai enim otsa...»



MEIE ELUTEMPO

«Kaardi järgi peab siin olema soo...»



«Mine näüd võta kinni kumb on vaheldusrikkam, kas jalgsi või automatk.»



«Meie ametühing korraldab jalgsimatka ümber Eesti, soovite ehk osa võtta...»

